

**PIIRIVEERE LIIDER
ARENGUSTRATEEGIA
2015 – 2022**

RÄPINA, 2015

KOHALIKU TEGEVUSGRUPI KONTAKTANDMED

MTÜ PIIRIVEERE LIIDER
PARGI 23 RÄPINA 64505

Tel 512 7160

e-post: piiriveere@piiriveere.ee

www.piiriveere.ee

Strateegia kinnitatud

MTÜ PIIRIVEERE LIIDER ÜLDKOOSOLEKUL 29.10.2015
(üldkoosoleku protokoll päevakorrapunkt 2)

Strateegia muutmine kinnitatud:

MTÜ PIIRIVEERE LIIDER ÜLDKOOSOLEKUL 29.09.2017
(üldkoosoleku protokoll päevakorrapunkt 3)

MTÜ PIIRIVEERE LIIDER ÜLDKOOSOLEKUL 19.12.2017
(üldkoosoleku protokoll päevakorrapunkt 5)

MTÜ PIIRIVEERE LIIDER ÜLDKOOSOLEKUL 29.05.2019
(üldkoosoleku protokoll päevakorrapunkt 5)

MTÜ PIIRIVEERE LIIDER ÜLDKOOSOLEKUL 1.04.2021
(üldkoosoleku protokoll päevakorrapunkt 2)

Sisukord

LÜHIKOKKUVÕTE STRATEEGIAST.....	4
1. KOHALIK TEGEVUSGRUPP	6
1.1 LIIKMESKOND.....	6
1.2 JUHTIMINE JA TÖÖKORRALDUS	6
2. KOHALIKU ARENGU STRATEEGIAGA HÕLMATUD TEGEVUSPIIRKOND	7
2.1 TEGEVUSPIIRKONNA KIRJELDUS – PIIRKOND, RAHVASTIK	8
2.2 TEGEVUSPIIRKONNA MAJANDUSLIK, KULTUURILINE, SOTSIAALNE JA GEOGRAAFILINE ÜHTSUS	8
3. TEGEVUSPIIRKONNA ARENGUVAJADUSTE JA -POTENTSIAALI ANALÜÜS	11
3.1 PVL SOTSIAALMAJANDUSLIKE NÄITAJATE ANALÜÜS	12
3.2 SWOT ANALÜÜS.....	22
4. EELMISTE STRATEEGILISTE EESMÄRKIDE TÄITMINE JA SAAVUTATUD TULEMUSED.....	23
5. STRATEEGIA EESMÄRGID	26
5.1 VISIOON, PRIORITEEDID	26
5.2 EESMÄRGID	27
5.3 STRATEEGIA INTEGREERITUD JA UUENDUSLIKU OLEMUSE KIRJELDUS	30
6. KOGUKONNA STRATEEGIA ARENDAMISSE KAASAMISE PROTSESSI KIRJELDUS.....	32
7. STRATEEGIA ELLUVIIMISE TEGEVUSKAVA.....	35
7.1 MEETMETE VALIKU ÜLDINE PÕHJENDUS.....	35
7.2 STRATEEGIA MEETMED.....	36
8. VÕRGUSTUMINE JA KOOSTÖÖ.....	48
9. STRATEEGIA RAKENDAMISE JUHTIMINE JA SEIRE	51
9.1 HINDAMISKOMISJON.....	53
9.2 HINDAMISKORD.....	53
9.3 HINDAMISKRITEERIUMID (PROJEKTIDE VALIKUKRITEERIUMID).....	54
10. STRATEEGIA RAHASTAMISKAVA.....	58
11. STRATEEGIA SIDUSUS ASJAOMASTE ARENGUDOKUMENTIDEGA	60
12. LISAD.....	64
LISA 1. LIIKMETE NIMEKIRI (19.10.2015 SEISUGA)	64
LISA 2 – STRATEEGIARÜHMA NIMEKIRI (KOOS KONTAKTIDEGA).....	67

LÜHIKOKKUVÕTE STRATEEGIAST

MTÜ Piiriveere Liider (edaspidi PVL) strateegia 2015-2020 tööversioon arutati läbi 27. mai 2014 üldkoosolekul ning esitati üldkoosoleku otsusega Põllumajandusministeeriumile konsulteerimiseks. Laekunud tagasiside ja täiendava töö tulemusena korrigeeritud strateegia kinnitati 21. aprilli 2015 üldkoosolekul ning esitati 2015. a. maikuu Põllumajandusministeeriumile täiendavaks mitteametlikuks konsultatsiooniks. Strateegia käesolevas versioonis on arvestatud konsulteerimisprotsessi käigus tehtud ettepanekutega. Strateegia annab ülevaate tegevusgrupist, liikmeskonnast, tegevuspiirkonna olukorra analüüsist. Välja tuuakse strateegia visioon, prioriteedid ning eesmärgid aastateks 2015-2022 ning strateegia elluviimise tegevuskava, mis sisaldab rakendatavate meetmete kirjeldust. Strateegia tugineb PVL arengustrateegiale 2008-2013, olles selle loogiliseks jätkuks.

Strateegia annab panuse täitmaks Maaelu Arengukava eesmärki: maamajandus ja maapiirkonna elukeskkond on mitmekesised, pakuvad alternatiivseid tööhõivevõimalusi põllumajandusest vabanevale tööjõule ning tuginevad kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele. Strateegia on suunatud Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteedi 6 (sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine) valdkondadele a) tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine ja b) maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine. Strateegia lähtub Leader lähenemise 7 põhielemendist.

PVL moodustati 2006. aastal Eesti kagupiiri äärse piirkonna elu arendamiseks. Tegevusgrupi liikmeteks on 4 valda (Setomaa, Räpina valla Räpina piirkond, Võru valla Orava piirkond ja Rõuge valla Misso piirkond). ning nendes valdades tegutsevad ettevõtjad, mittetulundusühingud ja sihtasutused. Kokku on liikmeid 86, liikmeskond on samas suurusjärgus püsinud tegevusgrupi loomisest alates. Arvestades piirkonna elanike arvu ja liikmete arvu suhet, on tegemist aktiivseima Leader-piirkonnaga Eestis ([1 % elanikest on tegevusgrupi liikmed](#)).

Tuginedes 2013. aasta novembris läbi viidud suure strateegiaseminari tööle ning 2014. aastal läbi viidud strateegiarühma koosolekutele on piirkonnas jätkuvalt valukohaks suur elanike arvu vähenemine. Sellest tulenevalt on strateegia kantud soovist pidurada elanike arvu vähenemise tendentsi piirkonnas.

Prioriteetideks on kohaliku ressursi ja potentsiaali parem rakendamine, ettevõtluskeskkonna arendamine ja ettevõtlikkuse toetamine ning ühtlase elukvaliteedi tagamine tegevuspiirkonnas. **Strateegia eesmärkideks on:** piirkonna ettevõtlus on mitmekesine, ettevõtluses rakendatakse rohkem kohalikku ressursi ja potentsiaali, elanikkonna elukvaliteet on paranenud tänu huvitegevusele ja teenuste kättesaadavusele, piirkonna tööealise rahvastiku potentsiaal on tööturul paremini rakendatud.

Rakendatavad meetmed on:

Meede 1 -Elukeskkonna arendamine

Meede 2 - Ettevõtluse arendamine

Meede 3 - Ühistegevuse ja koostöö arendamine (M 1 ja 2 hõlmav horisontaalne meede).

Meede C – taastekava meede (COVID meede)

Tegevusgrupi tunnuslauseks on ”**Piiritu Piiriveere**”, mis annab tunnistust meie avatud mõttelaadist, valmidusest innovatsiooniks, soovist mitte lasta ei füüsilistel ega mõttelistel piiridel end arengus takistada. Piiriveere Liider on valdade ülene programm, hõlmates kahe erineva maakonna valdasid, seega ei olda kammitsetud valdade ega maakondade administratiivpiiridest. Üle-eestiline ja üleeuroopaline koostöö võimaldab ületada nii maakondade kui ka riigipiire. Kõige olulisem on aga piirideta mõttelend, mis tagab innovatiivse lähenemise maaelu arengule.

1. KOHALIK TEGEVUSGRUPP

MTÜ Piiriveere Liider **asutati 30. märtsil 2006. aastal**. Nagu tegevusgrupi nimi ütleb, on tegemist piiräärse alaga – ühing moodustati Eesti kagupiiri äärses piirkonnas elu arendamiseks. **Asutamiskoosolek** toimus Seto Tsäimajas Värskas vallas Põlva maakonnas ning **asutajaliikmeid oli kokku 18**.

1.1 Liikmeskond

Seisuga 19.10.2015 kuulub mittetulundusühingusse Piiriveere Liider **86 liiget** - nendest 4 kohaliku omavalitsust, 58 ettevõtlussektori esindajat ja 24 mittetulundussektori esindajat. Keskmiselt on tegevusgrupis seega iga valla kohta 12 ettevõtlussektori esindajat ja 9 mittetulundussektori esindajat. Arvestades piirkonna elanike arvu ja liikmete arvu suhet, on tegemist aktiivseima Leader-piirkonnaga Eestis - **1 % elanikest on tegevusgrupi liikmed**.

Tabel 1. Liikmete arvust sektorite lõikes omavalitsuste kaupa annab ülevaate alljärgnev:

Omavalitsus	KOV	ETTEVÕTE	MTÜ	Kokku
Räpina vald	1	22	8	31
Võru vald	1	9	3	13
Setomaa vald	1	23	10	34
Rõuge vald	1	4	3	8
KOKKU	4	58	24	86

Liikmete nimekiri omavalitsusüksuste kaupa, tuues välja ka EMTAK koodid, on toodud lisa 1.

1.2 Juhtimine ja töökorraldus

PVL juhtimisorganid on üldkoosolek ja juhatus, kontrollorganiks audiitor. Struktuurimuudatusega kaotati volinike koosolek otsustusorganina 2015. a. suvel. Täpsemat infot rollide kohta saab põhikirjast, alljärgnevalt on esitatud lühiülevaade.

Üldkoosolek teostab järelevalvet teiste organite tegevuse üle, korraline üldkoosolek toimub 1 kord aastas, vajadusel toimuvad ka erakorralised üldkoosolekud. Üldkoosoleku pädevuses on juhatuse liikmete määramine ja tagasikutsumine. On hea meel tõdeda, et enamik liikmetest on ühingu tegevustes osalenud selle loomisest alates.

Juhatus, kuhu kuulub 12 liiget, juhib ühingu jooksvat tegevust ning vastutab üldkoosoleku otsuste täitmise eest. Juhatusse kuulub igast liikmeks olevast omavalitsusest

üks avaliku sektori esindaja ning üks mittetulundus- ja/või ettevõtlussektori esindaja. Üle 3000 elanikuga omavalitsus (praeguse seisuga Räpina vald) saab täiendavalt juhatusse juurde ühe mittetulundussektori ja ühe ettevõtlussektori esindaja. Juhatuse liikmed valib ja vabastab ametist üldkoosolek. Juhatuse annab selgitusi ja tegevusaruandeid üldkoosolekule varade kasutamise kohta ja ülesannete täitmise kohta. Juhatuse koosolekud toimuvad põhikirja järgi vähemalt korra kvartalis (tegelikkuses sagedamini).

Töötajad (büroo). Tegevmeeskonda kuulub 2021. a. seisuga kaks inimest – täiskohaga tegevjuht ja osalise tööajaga meetme- ja infospetsialist. Tegevjuhi tööülesanneteks on üldine büroo juhtimine, suhtlemine koostööpartneritega Eestis ja välisriikides, suhtlemine rahastajatega, suhtlemine juhatusega, suhtlemine ja lepingute sõlmimine alltöövõtjatega, projektide koostamine ja koordineerimine jne. Meetme- ja infospetsialisti tööülesanded on eelkõige taotlejate projektide menetlemisega seotud aruandlus, taotlusvoorudega tegelemine (sh projektitaotluste tehniline kontroll, meetmenõustajate ja hindamiskomisjoni töö koordineerimine) taotlejate nõustamine ning tegevjuhi assisteerimine. 2021. aastal on plaanis töökoormuse suurenedes suurendada meetme- ja infospetsialisti tööaega 40 tunnini nädalas. Võimalusel ja vajadusel võetakse strateegia rakendamise perioodil juurde täiendavaid töötajaid töölepingu või töövõtulepingu alusel (näiteks meetmenõustajad). Lõppenud strateegiaperioodil kasutasime **4 meetmenõustaja** abi, kes olid kontaktisikuks potentsiaalsetele taotlejatele meetmeid puudutavates küsimustes ning pakkusid nõu ja abi projektide koostamisel, viisid läbi infopäevi jne. Kuna käesoleva perioodi meetmenõustajate töökoormus väheneb, siis alates 2019. a tööl 2 meetmenõustajat. Alates 2018. a sügisest asub büroo Räpina Paberivabriku hoones, Pargi 23 koos kõigi vaja minevate tehniliste vahenditega.

Hindamiskomisjoni strateegia rakendamisel projektide valikuks kinnitab juhatuse. Juhatuse kinnitab ka hindamiskomisjoni moodustamise põhimõtted. **Hindamiskomisjoni on kaasatud liikmed tegevusgrupi kõigist liikmeks olevatest kohalikest omavalitsustest ühes voorus hindab korraga 6 liiget** Hindamiskomisjoni võib kaasata ka täiendavaid eksperte. Peetakse kinni põhimõttest, et hindamiskomisjonis on esindatud kohaliku tegevusgrupi liikmed nii, et omavalitsusüksuste esindajate ja riigi või kohaliku omavalitsusüksuse osalusega eraõiguslike juriidiliste isikute esindatus oleks alla 50%.

Väga olulisel kohal on **vabatahtlikkuse korras tehtav töö**, mis annab tunnistust ka **tegevusgrupi sisemisest suutlikkusest**. Nii ei tellitud ka käesolevat strateegiat ekspertide käest, vaid see on koostatud kogukondade esindajate töö tulemusena (enam kui 1000 tundi vabatahtlikku tööd). Juba neljandat aastat toimus juulis 2015 alt-üles initsiatiivil ning osalejate endi kulul PVL piirkonna ja toetatud projektidega tutvumise eesmärki kandev rännak ratastel. Tegevusgrupi suutlikkuse tagabki eelkõige laiapõhjaline juhtimine, esimesel strateegiaperioodil omandatud kogemused ja nendest õppimine ning vabatahtliku tegevuse suur osakaal.

2. KOHALIKU ARENGU STRATEEGIAGA HÕLMATUD TEGEVUSPIIRKOND

2.1 Tegevuspiirkonna kirjeldus – piirkond, rahvastik

Tegevusgrupp on kanda kinnitanud kahes maakonnas - Võru- ja Põlvamaal. Tegevusgrupi liikmeteks on **Setomaa, Räpina valla Räpina piirkond, Võru valla Orava piirkond ja Rõuge valla Misso piirkond** ning nendes valdades tegutsevad ettevõtjad, mittetulundusühingud ja sihtasutused.

PVL tegevuspiirkonnaks on nimetatud **nelja valla territoorium** kus tunnetatakse geograafilist, kultuurilist, majanduslikku ja sotsiaalset ühtsust ning vajadust teha koostööd piirkonna ühiseks arendamiseks. **Tegevuspiirkonna elanike arv** (seisuga 2020.a juuni) on kokku 8901 inimest.

2007. aastal liitus tegevusgrupiga ka Piirisaare vald Tartumaalt, ent aastal 2011 astus Piirissaare taas tegevusgrupist välja.

2.2 Tegevuspiirkonna majanduslik, kultuuriline, sotsiaalne ja geograafiline ühtsus

Tegevusgrupi piirkond on majanduslikult, kultuuriliselt, sotsiaalselt ja geograafiliselt ühtne. **Peamisteks tegevuspiirkonna ühtsust väljendavateks märksõnadeks** on:

- Väga tihedalt koos eksisteerinud kultuuriruum,
- Ajalooline pikaajaline läbikäimine,
- Eesti-Vene piir,
- Seto ja Võru kultuuri lähedus,
- Lämmijärve lähedus
- Ühesugune sotsiaal-majanduslik olukord
- Huvi arenguks, koostööks ja edasiviivateks muutusteks

Kõige paremat tunnistust piirkonna ühtsuse tunnetamisest annab asjaolu, et kõigil valdadel oleks olnud võimalik liituda ka alternatiivsete tegevusgruppidega: Misso ja Meremäe endistel valdadel Võrumaa Partnerluskoguga, Orava, Värska, Räpina ja Mikitamäe endistel valdadel Põlvamaa Partnerluskoguga. Kuna **tunnetati aga vajadust**

selle järele, et tegevusgrupp tegeleks spetsiifiliselt piiriäärsete valdadega, otsustati moodustada eraldi tegevusgrupp Piiriveere Liider. See ongi põhjuseks, miks kohalikku tegevusgruppi on kaasatud just need konkreetsed omavalitsusüksused.

Geograafiline ühtsus

Piiriveere Liidri tegevuspiirkonda piirab ida- ja kagupoolsest küljest riigipiir Venemaaga ja lõunapoolsest küljest riigipiir Lätiga. Vahetuteks piiriäärseteks omavalitsusteks on Röpina vald Põlva maakonnas, Setomaa vald Võru maakonnas. Neist Röpinal on veepiir, Setomaal nii vee- kui maapiir, Rõuge vallal maapiir. Lisaks kuulub tegevusgruppi veel Võru vald, mis Setomaa vallaga. Keskkonna-alaselt tundlikeks piirkondadeks on Lämmi- ja Pihkva järv ning Piusa jõgi. Setumaa kunagisel Petserimaal hõlmab nüüdsest Võrumaast Setomaa valla ning hulga 1945 Pihkva oblastisse arvatud setu külasid Piusa alamjooksul, Petserist idas ja Pihkva-Riia maantee piirkonnas. Röpina rajoon (1950-1961) hõlmas nüüdse Põlvamaa idaosa.

Kultuuriline ühtsus

Tegevuspiirkonna territooriumil asub maailma kultuuri mõistes unikaalne ajalooline võru-seto kultuuripiirkond. Kõigis omavalitsustes tehakse piiriülest koostööd Vene Föderatsiooni Pihkva oblastiga kultuuri valdkonnas – vastastikku osaletakse kollektiividega kontsertidel, spordiüritustel, koolitustel, käiakse laatadel, toimub õpilasvahetus, traditsioonilised seto peod ehk kirmaskid. Setomaa Valdade Liidu eestvedamisel piirkonnas läbiviidud uuring, mille raames küsitleti üle 3000 inimese, toob välja tugeva unikaalse omakultuuri olemasolu. Üle 40% küsitletutest arvas, et elamine just selles piirkonnas teeb nende kultuurielu mitmekesisemaks. Üle 50% arvas, et see aitab neil paremini tunnetada oma päritolu ja juuri. Üle poole nendest, kel juured selles piirkonnas, ei ole ka töökoha pärast valmis elukohta vahetama. Enam kui kolmveerand küsitletutest peab kohalikuks keeleks võru või setu keelt ning üle 50% kasutab seda pidevalt.

Majanduslik ühtsus

Piiriveere Liidri tegevuspiirkond on kogu ulatuses maapiirkond. Enamus elanikest elab küldes ja alevites. Röpina vallas on vallasisene Röpina linn mille elanike arv on alla 4000 (2161 elanikku 2021. märtsi seisuga). Piirkonna kõik vallad kuuluvad ebasoodsasse piirkonda (LFA).

Antud piirkonnas on kaks toimivat rahvusvahelist piiri- ja tollipunkti – Koidula ja Luhamaa Võru maakonna Setomaa vallas. See soodustab transiitkaubanduse arengut ning piirkonna logistilist hõivatust, mis on omakorda uute töökohtade loomise eelduseks. Ettevõtlusalaselt on valdav primaarsektor, 52% ettevõtete tegevusalaks on põllumajandus, metsandus või kalapüük. Võrreldes Eesti keskmisega on piirkonnas rohkem ka majutuse ning toitlustusega tegelevaid ettevõtteid. Tööhõives on oluline osa avalikul sektoril. See on iseloomulik taanduvale agraarpiirkonnale, kus noortele ei ole töökohti ja õppimisvõimalusi ning toimub aktiivsemate ja nooremaealiste väljaränne. Vaja on toetada mikro- ja väikeettevõtlust, soodustades töökohtade mitmekesistamist.

Tuginedes Statistikaameti ülevaatele „Ülevaade Eesti maakondade rahvastikust“ (Tiit & Servinski 2013¹) võib tuua esile, et ligikaudu kolm neljandiku elanikest töötab oma maakonnas või naabermaakonnas, nt Orava valla elanikest ligikaudu kaks kolmandikku töötavad väljaspool Põlva maakonda, peamiselt Võru maakonnas. 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetele tuginedes on tööealisest rahvastikust (15-64-aastased) 49% töötavad, 7,9% on töötud ning ülejäänud 43% mitteaktiivsed (õpilased, kodused, töövõimetuspensionärid/ vanaduspensionärid).

Võrreldes Eesti keskmise näitajaga on PVL piirkonnas rohkem üksikettevõtjaid. Kui Eesti keskmine palgatöötaja brutotulu kuus oli 2012. aastal 844 eurot, siis tegevuspiirkonna kuues vallas keskmiselt vaid 695 eurot ehk 82% Eesti keskmisest.

Sotsiaalne ühtsus

Piirkonnale on iseloomulik sündivuse vähenemine ning noorte lahkumine maapiirkondadest.

Perioodil 2008-2012 asus PVL piirkonda elama 1425 inimest, samas neid, kes lahkusid teistesse piirkondadesse, oli kokku 1662. Seega kaotas PVL piirkond rände tõttu 237 inimest, mis moodustab 2008. aasta elanike arvust 2,3%. Seega väljaränne jääb Võru- ja Põlvamaa keskmistele näitajatele alla (Põlvamaa 2,8% ja Võrumaa 3,4%). Osalt tuleneb see keskmisest eakamast elanikkonnast piirkonnas.

Kui ülalpeetavate määr Eestis keskmiselt oli 2013. a. seisuga 50,9% (Võrumaal ning Põlvamaal 56,4%), siis meie tegevuspiirkonnas keskmiselt on see 60%, ulatudes mõnes vallas üle 65%. Mida suurem on ülalpeetavate määr, seda rohkem peab tööeas elanikkond ülal pidama mittetöötavaid elanikke.

Piirkonna suurimaks koolitusasutuseks on Räpina Aianduskool, mis ühelt poolt on küll keskendunud spetsiifilistele teemadele, ent samas pakub ka täiskasvanuharidust ning tegeleb ka töövõtjate üldise täiend- ning ümberõppega.

Külaliikumine on küll suhteliselt aktiivne, ent sageli on probleemiks vähene koostöö nii mittetulundusühingute kui ka ettevõtjate ja mittetulundusühingute vahel. Paljudes kohtades on probleemiks mitteaktiivse elanikkonna suur osakaal – pikaajalised töötud, töövõimetuspensionärid. Vähemkindlustatud gruppideks on töötud, lastega pered, eakad, noored jne.

¹ Tiit, E.-M., Servinski, M. (2013). Rahva ja eluruumide loendus 2011. Ülevaade Eesti maakondade rahvastikust. Eesti Statistikaamet.

3. TEGEVUSPIIRKONNA ARENGUVAJADUSTE JA -POTENTSIAALI ANALÜÜS

PVL asub otseses mõttes piiri ääres – ulatudes Rāpinast Missoni, jääb sellesse Eesti kagunurka koguni kaks Euroopa Schengeni piiri rahvusvahelist väravat, lõuna poolt on naabriks Läti. Rahvusvahelist suhtlust ning koostööd Vene ja Läti partneritega peetakse siin au sees. Piirkonna geograafiline asend on ebasoodne – siseturu suhtes ääremaa. Tõmbekeskusteks on maakonnakeskused Põlva, Võru, Tartu ning ka pealinn Tallinn. Vahetuteks piiriäärseteks omavalitsusteks on Rāpina vald Põlvamaal, Setomaa vald ja Rõuge vald Võrumaal.

Piiriveere tähistab kultuuride piiri – siin elavad setod ja võrokesed, samuti on vanausuliste külasid. Kaugelt tulijale paistavad need rahvakillud sarnased, kuid kohalikud teavad erinevusi. Erinevused rikastavad, igal rahvakillul on oma lugu ja omad kombes. Neid lugusid saab kuulata kohalikes muuseumides: Rāpinast Obinitsani tegutsevad aastaid neli muuseumi, viies avati 2014. a. suvel Tsiistre külas. Tänapäeval paiknevad piirid peamiselt inimeste peades. Ammustel aegadel eristas usk üht rahvakildu teisest niivõrd, et need omavahel ei segunenud. Nii on võrokeste osa siiani luteri ala ja setode ala Eesti ainuke õigeusu piirkond. Ka müstiline Peko on setode jaoks siiani oluline.

Piiriveere ala pärimuskultuur on kirev ja paistab silma oma laulude, tantsude, erilise toidu, käsitöö ning arhitektuuriga. Seto leelo on lisatud UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistusse. Seto pitsi päevad toimusid 2015. aastal juba 21. korda. Kohalikku kööki esindavad eripalgelised toidukohad: Kiudoski Restoraan Rāpinas, Tsāimaja Vārskas, Taarka Tarõ Obinitsas, Nopri talu Misso vallas. Kohalikku toitu saab mekkida ka piirkonna kohvikutepäeval ehk Seto Külävüü kostipäeval, mil kohvikud on avatud kohalikes taludes ja külakeskustes. Lüübnitsa sibula- ja kalalaat on hea koht talviste sibulavarude soetamiseks. Pärimuskultuuri muusikapidusid peetakse igal suvel, n Seto Folk ja Ostrova Festival. Erilise pärimuskultuuri kõrval kohtab ka mõisakultuuri – Rāpinas asuv Sillapää mõis koos dendropargiga meelitab ligi järjest rohkem kontserte ja külalisi.

Piiriveere tähistab maa ja vee piiri. Peipsi järvest saab siin Lämmijärv. Rāpina Sadam on Peipsi järvel üks väheseid kohti, kus on kaasaegsed tingimused veesõidukite sildumiseks ja veeskamiseks. Piirkonna jõgedest on tuntuimad kärestikuline Piusa, mida nimetatakse ka Setomaa Emajõeks ja millel tegutses kunagi kümneid vesiveskeid, samuti Võhandu jõgi, mis on tuntuks saanud sadu võistlejaid kohale meelitava rahvusvahelise Võhandu maratoni poolest. Kohalikud ressursid annavad palju võimalusi. Eestis eriline mineraalvesi pannakse Vārskas nii pudelisse kui ka pakutakse kümblemiseks spas Vārskas Veekeskuses. Järve põhjast leitav ravimuda on kasutusel Vārskas Sanatooriumi mudavannides. Metsad annavad tööd puiduettevõtetele ja metsaandide – kukeseente ja marjade – korrajatele. Rāpina Paberivabrik tähistas 2015. aastal 280. tegevusaastat. Piusa liiva on kasutatud klaasitööstuses, selle tulemusena saame uudistada inimkäega ehitatud koopaid Piusa Koobaste Külustuskeskuses.

Üksteiselt õpitakse ja ühistöös tehakse suuri tegusid, mis silmaga näha ning käega katsuda: Rāpina Loomemaja ja Rāpina Sadam, Seto maja Petseris ja Vārskas-Petseri maantee.

Piiriveere kandi huvitavad tegemised ja puhas loodus kutsub kohale uusi elanikke. Aastapaar tagasi tehtud üleskutse „Tule maale“ on kõige rohkem inimesi meelitanud Misso ja Värskas kanti. Juunis Räpinas toimuvad Hea kodu päevad koguvad populaarsust. Üha enam inimesi teab, miks nad siia kanti tulevad!

Kohaliku tegevusgrupi tegevuspiirkonna arenguvajadustest annab konkreetse ülevaate sotsiaalmajanduslike näitajate analüüsi käsitlev alapeatükk 3.1, kus tegevuspiirkonna iseloomustamiseks on välja toodud trendid. Tegemist on statistikale tugineva, nn väljastpoolt vaatega tegevuspiirkonnale. Alapeatükis 3.2 olev SWOT analüüs on koostatud olukorra analüüsi aluseks võttes, tuues juurde nõu tegevuspiirkonna esindajate / kogukondade enda sisevaate tegevuspiirkonna analüüsimisele. Mõlemad analüüsid keskenduvad piirkonna eripärale.

3.1 PVL sotsiaalmajanduslike näitajate analüüs

PVL tegevuspiirkonna valdade sotsiaalmajanduslike näitajate analüüsi viis läbi 2013. aasta sügisel dr Kairi Kasearu Tartu Ülikoolist, kes on ühtlasi ka PVL juhatuse liige. Alljärgnevalt on analüüsitud PVL piirkonda kuuluvaid valdu (Räpina, Orava, Mikitamäe, Värskas, Meremäe ja Misso), samuti on võrdluseks välja toodud PVL piirkonda kuuluvate kuue valla keskmised (edaspidi PVL) ning võrdluse pakkumiseks ka Põlvamaad, Võrumaad ning Eestit tervikuna puudutavad andmed. Tegevuspiirkonna valdade kohta annab ülevaatliku iseloomustuse Tabel 2:

Tabel 2. Esmane ülevaade ja võrdlus põhiandmetest

Omavalitsus (vaid)	Rahvaarv (2014)	Omavalitsuse pindala	Asustustihedus (in/km ²)	Demograafiline töötunusindeks (5-14a:55-64a 2013) ²	0-14-aastaste arv rahvastikus (2014)	15-64a. arv Rahvastikus (2014)	65 ja vanemate arv rahvastikus (2014)	Ülalpeetavate määr, % (2014)	Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi kokku (2013)	Äriregistris registreeritud ettevõtete arv (2013) ³
Eesti	1315819	45227,63	29,1	0,76	196267	877769	241783	49,9	29133	112760
Põlvamaa	27641	2164,77	12,7	0,67	4137	17530	5947	57,4	602	1991
Mikitamäe	909	104,41	8,7	0,47	113	556	240	63,5	24	61
Orava	686	175,52	3,9	0,69	103	424	159	61,8	21	85
Räpina	4774	265,93	17,9	0,66	691	2988	1095	59,8	75	310
Värskas	1174	187,82	6,3	0,65	178	744	252	57,8	33	99
Võrumaa	33426	2305,43	14,5	0,74	5115	21190	7121	57,7	729	2596
Meremäe	945	131,97	7,2	0,56	118	572	255	65,2	50	101
Misso	604	189,35	3,23	0,42	65	379	160	59,4	26	66
PVL	9092	1055	8,6	0,57	1268	5663	2161	60,6	219	722

² Demograafiline töötunusindeks – eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhe.

³ Statistikaameti majandusüksuste statistiline register on loodud juriidiliste registre – äriregistri, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri, maksukohustuslaste registri ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri (RKOARR) – andmete alusel. Ettevõtted on jaotatud haldusüksustesse kontaktaadresside alusel.

Rahvaarv PVL valdades, 2008-2013

PVL piirkonnas on **viie viimase aasta jooksul rahvaarv üldtrendina vähenenud**. Kui kogu piirkonnas elas 2008. aastal 10 298 elanikku, siis 2012. aastal 9735 elanikku. Seega piirkonna rahvaarv on vähenenud 563 inimese võrra. Kui võrrelda 2013. aasta andmetega, siis on rahvastiku vähenemine veelgi suurem – 1534 inimest. Osaliselt tuleneb suur rahvaarvu vähenemine 2013. aastal statistikaameti muudatustest andmete kogumisel ja elanikkonna arvu arvutamisel. Sissekirjutuse alusel ei ole elanikkonna arvu muutus nii drastiline (Tabel 3 viimased kaks veergu).

Tabel 3. Rahvaarv PLV valdades, 2008-2013 (1. jaanuari seis)

	Statistikaameti andmed (rahvaloendused)						Sissekirjutuse alusel	
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2013
Meremäe	1 104	1 070	1 021	993	976	891	1179	1134
Mikitamäe	994	1 060	1 023	1 011	1 006	886	1070	1047
Misso	742	719	710	680	656	546	779	691
Orava	818	798	782	779	773	649	817	768
Räpina	5 316	5 282	5 167	5 105	5 053	4 718	5393	5190
Värska	1 324	1 315	1 302	1 297	1 271	1 074	1456	1439
Kokku PVL	10 298	10 244	10 005	9 865	9 735	8 764	10694	10269

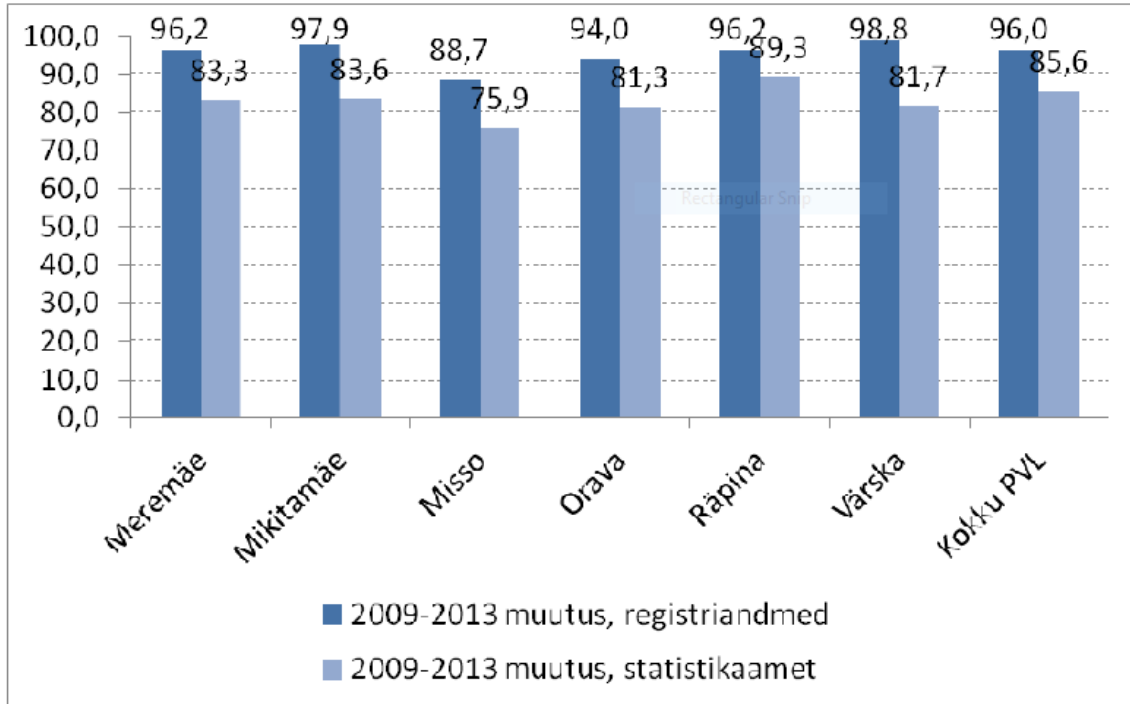
Allikas: Eesti Statistikaamet 2013

Võrreldes 2009. aastaga on kõik vallad kaotanud oma elanike arvus (PVL keskmine - 14,4%), enim Misso (-24,1%) ning kõige vähem Räpina (-10,7%).

Peamised demograafilised sündmused, mis mõjutavad rahvaarvu muutust piirkonnas (vt Joonis 2) on elanikkonna juurdekasv sisserände ning sündimuse kaudu ning vähenemine väljarände ja suremuse tõttu.

Sündimus ei ole vähenenud, vaid on jäänud samale tasemele. Kui vaadata valdasid eraldi, siis viimastel aastatel tuleb positiivne trend esile Meremäe ja Värska vallas, kus sündivate laste arv on hüppeliselt kasvanud. Sündide arvu kõrvutamine surmajuhtumite arvuga piirkonnas näitab selgelt, et praeguse sündimuse juures ei ole võimalik piirkonnas rahvaarvu säilitamine samal tasemel. Surmajuhtumeid on keskmiselt üle 2 korra rohkem kui sünde.

Seega loomulik rahvastiku taastootmine piirkonnas on hetkel negatiivne ja tuginedes rahvastiku vanuskordajatele võib öelda, et vanemaaliste inimeste suurema osakaalu tõttu rahvastikus lähiaastatel pigem antud trend jätkub.

Allikas: Eesti Statistikaamet 2013

Joonis 2. Rahvaarvu muutus võrreldes 2009. aasta seisuga.

Perioodil 2008-2012 asus PVL piirkonda elama 1425 inimest, samas neid, kes lahkusid teistesse piirkondadesse, oli kokku 1662. Seega **kaotas rände tõttu** PVL piirkond 237 inimest. Kui vaadata valdade lõikes, siis tänu rändele on suutnud oma elanikkonda kasvatada Mikitamäe ja Värskä vallad, nt 2008-2012 asus Värskä valda elama 26 inimest, samas lahkujaid oli 19. Teiste valdade puhul on tegemist **negatiivse trendiga**. Tegemist on peamiselt nooremaeliste inimestega, kes õpingute või töö tõttu siirduvad Tallinnasse või Tartusse.

Suhteliselt väike on piirkonna elanikkonna hulgas kuni neljateist aastaste laste osakaal (12,5%) ja noorte 15-24-aastaste inimeste osakaal (12,6%). Veelgi vähem elab arvuliselt piirkonnas aga parimas pereloomelises eas - 25-34-aastaseid inimesi (8,3%). Antud vanusrühm on aga strateegiliselt piirkonna elujõulisuse tagamisel kõige olulisem. Tegemist on aktiivses töö- ja pereloomise eas olevate inimestega. **Piirkonna tulevikuarengud sõltuvad 16-25-aastaste noorte edasisest käitumisest. Võtmeküsimuseks saab noorte püsimine piirkonnas või peale õpingute piirkonda naasmine ning noorte perede sisseränne piirkonda.** PVL-i valdades on võrreldes maakondade üldiste näitajatega keskmiselt vanem elanikkond. Piirkonna elujõulisuse tagamine sõltub nooremaeliste inimeste sisse- ja väljarände saldost. See omakorda mõjutab sündivate laste arvu. Positiivse aspektina võib tuua esile, et lähema 10 aasta jooksul jõuavad pereloomise faasi arvult suuremad kohordid, kuid siinkohal on suureks ohuks just antud noorte väljaränne Eesti suurematesse tõmbekeskustesse või välisriikidesse. **Esiolgu suurem järeldus** antud andmete pealt on pereloomise eas inimestele elukeskkonna tagamine (õpingute ajal kodukohaga seose alles hoidmine, nt praktikakohtade loomine oma piirkonnast pärit noortele; õpingute järgselt kodukohta

naasmise toetamine; töökohad), soodustamaks nooremaeliste inimeste jäämist, naasmist ja sisserännet piirkonda.

Perekonnad ja lastega perede osakaal PVL piirkonnas

Alla 18-aastaste lastega perekondade osakaal jääb **kõigis valdades alla 40%** jäädes 21-39% vahele, samas Eesti keskmine näitaja on 41,5%. Kõige madalam on lastega perede osakaal Misso, Meremäe ja Mikitamäe valdades. Murelikuks teeb asjaolu, et kõigi omavalitsuste puhul on alla 3-aastaste lastega perekondi arvuliselt kõige vähem.

Piirkonna jätkusuutlikkuse hindamisel ja edasiste tegevuste planeerimisel tuleb pidada silmas, et lastega pered, tulenevalt lapse vanusest, erinevad suuresti oma ootuste ja vajaduste (nt alusharidus, huviõpe, gümnaasiumiharidus) poolest.

Juhul kui sündimusnäitajad ja sisseränne piirkonda jääb konstantseks ehk samale tasemele 2012. aastaga, siis järgneva nelja aasta jooksul alla 19-aastaste laste osakaal elanikkonnas langeb tunduvalt, mis omakorda võib panna surve alla koolivõrgustiku ühtlase säilitamise piirkonnas.

Ülalpeetavate määr

Ülalpeetavate määr on statistiline näitaja, mis tuginedes rahvastiku vanuskoosseisu andmetele toob esile kuivõrd suurt arvu inimesi peab tööeline elanikkond üleval pidama. Seega mida väiksem on arv, seda vähem on ülalpeetavaid tööelise elanikkonna suhtes. Ülalpeetavate hulka loetakse kuni 14-aastased lapsed ning 64-aastased ja vanemad inimesed.

Kui Eestis üldiselt on ülalpeetavate määr jäänud samale tasemele, siis maakondade tasandil on ülalpeetavate määr 1989. ja 2000. a. võrdluses langenud ja seda peamiselt just laste arvu vähenemise tõttu. Sarnane **trend** esineb ka Piiriveere piirkonna valdades ning kõigi valdade puhul saab esile tuua **järjest suurenevat vanemaeliste inimeste osakaalu**. Kui eeldada, et piirkonna sisse- ja väljaränne ning sündimus jääb samale tasemele, siis võib väita, et ülalpeetavate määr lähikümnenditel suureneb tänu elanikkonna vananemisele. Läbi aastate on ülalpeetavate määr olnud kõige madalam Värskas vallas (52 %), järgnevad Räpina ja Orava vald (58 %). Kuid **võrreldes Eesti ning Võru ja Põlva maakondade keskmise näitajaga on piirkonnas ülalpeetavate määr siiski kõrgem** (2013. aastal Eesti keskmine näitaja 50,9; Põlva ja Võru maakondades 56,4).

Elanikkonna haridustase

Elanikkonna haridusliku tausta kohta pärinevad andmed 2011. aasta rahvaloendusest. Piiriveere piirkonna valdades on **suurem põhiharidusega inimeste osakaal kui Eestis keskmiselt**. See tähendab suuremat osakaalu inimesi, kelle **võimalused tööturul on piiratud ning kes töandjate jaoks ei ole niivõrd atraktiivne tööjõud**. Siiski erinevused Eesti keskmisest ei ole väga suured. **Mõnevõrra rohkem võrreldes Eesti keskmisega on Piiriveere piirkonna valdades inimesi, kellel on keskharidusele lisaks omandatud kutse**, nt Misso ja Meremäe valdades on antud haridustasemega inimeste osakaal 10% võrra suurem kui Eestis keskmiselt. **Kõige suuremad käärid võrreldes Eesti üldise**

näitajaga tulevad esile kõrgharidusega inimeste osakaaludes. Kui Eestis elanikkonnast on kõrgharidus 35% 20-64-aastastest inimestest, siis Piirveere valdades jääb see ühe viiendiku juurde, kõige madalam on kõrgharidusega inimeste osakaal Meremäe ja Misso vallas ning kõrgeim Värskas vallas.

Piirkonna tööelise rahvastiku sotsiaalmajanduslik staatus

Piirkonna elujõulisuse ja elanikkonna aktiivsuse indikaatoriteks on hõivatute ja töötute osakaal. Tööelise elanikkonna suur töötus näitab ühelt poolt piirkonna majanduslikku haavatavust, kuid teisalt võib seda tõlgendada vaba inimressursiga, mille asjakohane rakendamine võiks suurendada piirkonna majanduslikku elujõulisust.

Tabel 4. Piirkonna 15-64-aastase rahvastiku tööhõive ja töötusemäär (% , 31.12.2011)

	15-64-aastaste arv (N)	Aktiivsed ⁴ (%)	sh hõivatud (e. tööhõive määr) ⁵ (%)	sh töötud (%)	Töötuse määr ⁶ (%)
Kogu Eesti	836814	70,2	62,3	7,9	11,3
PÕLVA MAAKOND	17474	60,5	53,0	7,5	12,5
Mikitamäe vald	577	46,8	39,1	7,7	16,5
Orava vald	472	53,6	45,9	7,8	14,5
Räpina vald	3118	57,9	50,7	7,2	12,4
Värskas vald	699	58,5	51,3	7,2	12,2
VÕRU MAAKOND	21695	63,9	55,7	8,2	12,9
Meremäe vald	568	55,3	45,7	9,6	17,3
Misso vald	395	66,5	52,8	13,6	20,5

Allikas: Eesti Statistikaamet 2013, rahvaloenduse andmed.

Tabelist 4 ilmneb, et **nii Põlva kui ka Võru maakonnas on majanduslikult aktiivseid inimesi vähem kui Eestis keskmiselt**, Põlva maakonnas on aktiivsusemäär 9,7 ja Võru maakonnas 6,3 protsendipunkti väiksem kui Eestis keskmiselt. Peamiseks põhjuseks on mitteaktiivsete suurem osakaal antud maakondades. **Piirveere piirkonna valdadest enamikes on aktiivsete inimeste osakaal väiksem kui Põlva ja Võru maakondades keskmiselt** (v.a. Misso).

Kuna majanduslikult aktiivne rahvastik hõlmab ka töötuid, siis tasub adekvaatse pildi saamiseks vaadata ka töötusemäära ehk töötute osakaal aktiivsest rahvastikust. **Töötuse määr oli Eestis rahvaloenduse ajal 11,3%, kuid kõikides vaadeldud valdades on see suurem.** Kõige kõrgem töötus oli Misso vallas (20,5%) ja kõige madalam Värskas ja Räpina valdades jäädes alla 13%. Viimastel aastatel on töötus vähenenud, 2013. aasta teise kvartali tööjõu-uuringute põhjal on Eestis töötuse määr 8,1% (allikas: <http://www.stat.ee/65121>), ehk paari protsendi võrra langenud võrreldes 2011. aastaga. Selle alusel võib oletada, et ka uuritavates valdades on töötuse määr mõnevõrra langenud, jäädes siiski Eesti keskmisest tasemest suuremaks.

⁴ Tööjõu osatähtsus tööelises rahvastikus (15-64-aastased inimesed)

⁵ Hõivatute osatähtsus tööelises rahvastikus (15-64-aastased inimesed)

⁶ Töötuse määr – töötute osatähtsus tööjõus (15-64-aastased inimesed)

Suhteliselt **suur mitteaktiivsete inimeste osakaal** vajab eraldi detailsemat analüüsi. Mitteaktiivse rahvastiku puhul tuleb vaadata mitteaktiivsuse põhjuseid, selgitamaks välja võimalik potentsiaalse tööjõu kui ressursi olemasolu. Kui (üli)õpilaste puhul on peamine mitteaktiivsuse põhjus hariduse omandamine ehk noored ei ole veel jõudnud tööturule siirduda, siis pensionieale lähenevad inimesed on seoses pensioniea saabumise või tervislike põhjustega tööturult lahkunud (töövõimetuspensioni saajad). Võrreldes Eesti keskmise näitajaga on Piiriveere piirkonna omavalitsustes 15-64-aastaste mitteaktiivsete inimeste seas **töövõimetuspensionäride osakaal keskmisest kõrgem**. Seega peamine piirkonna tööjõu kadu tuleneb suuresti tervislikel põhjustel tööturult kõrvale jäänud inimeste suurest osakaalust. **Piirkonna majanduse ning sotsiaalse elu üks aktiveerimise võimalus on tööturult eemalejäänud inimeste ehk koduste ja muul põhjusel mitteaktiivsete inimeste tagasitoomine töösfääri.**

Hõivatutest on enamik palgatöötajad. Eestis oli 91% töötajatest palgatöölised, uuritavates valdades on seis sarnane, enamus valdades on palgatöötajaid natuke vähem. Erinevuse peamiseks põhjuseks on **üksikettevõtjate suurem osakaal Piiriveere valdades**. Palgatöötajatega ettevõtjate osakaal on enamasti umbes sama suur kui Eestis keskmiselt. **Suurem osakaal üksikettevõtjaid tuleneb põllumajandusega tegelevate isikute suuremast osakaalust piirkonnas. Primaarsektoris** töötajaid oli 2011 rahvaloenduse ajal Põlva ja Võru maakonnas üle kahe korra **rohkem kui Eestis keskmiselt**, vastavalt 4,5 ja 3,6%. Enamus uuritavaid valdu on primaarsektoris töötajate poolest sarnased oma maakondadele. Orava ja Meremäe vald torkavad silma suure primaarsektori töötajate arvu poolest, vastavalt 13,3% ja 11,8% (samades valdades on ka suur hulk üksikettevõtjaid). Keskmiselt määratlesid ennast uuritavate valdade aktiivsed inimesed harvemini juhtideks, tiptaseme spetsialistideks ja ametnikeks, võrreldes Eesti keskmisega. Sagedamini määratleti ennast põllupidajate, oskustöölisena ja masina operaatoritena. Inimeste ametialane hõivatus peegeldab selgelt piirkonnas domineerivaid majandussektoreid. Üldiselt on vallad üsna sarnased oma maakondadega ja ka erinevused Eesti keskmistega on tagasihoidlikud.

Tabel 5. Palgatöötajate keskmine brutotulu kuus 2009-2012.

	2009	2010	2011	2012
Kogu Eesti	771	767	798	844
PÕLVA MAAKOND	666	660	690	731
Mikitamäe vald	579	593	622	649
Orava vald	623	614	647	693
Räpina vald	620	634	658	711
Värska vald	683	654	677	717
VÕRU MAAKOND	657	657	682	717
Meremäe vald	557	571	631	689
Misso vald	654	630	642	713
PVL 6 valla keskmine	619	616	646	695

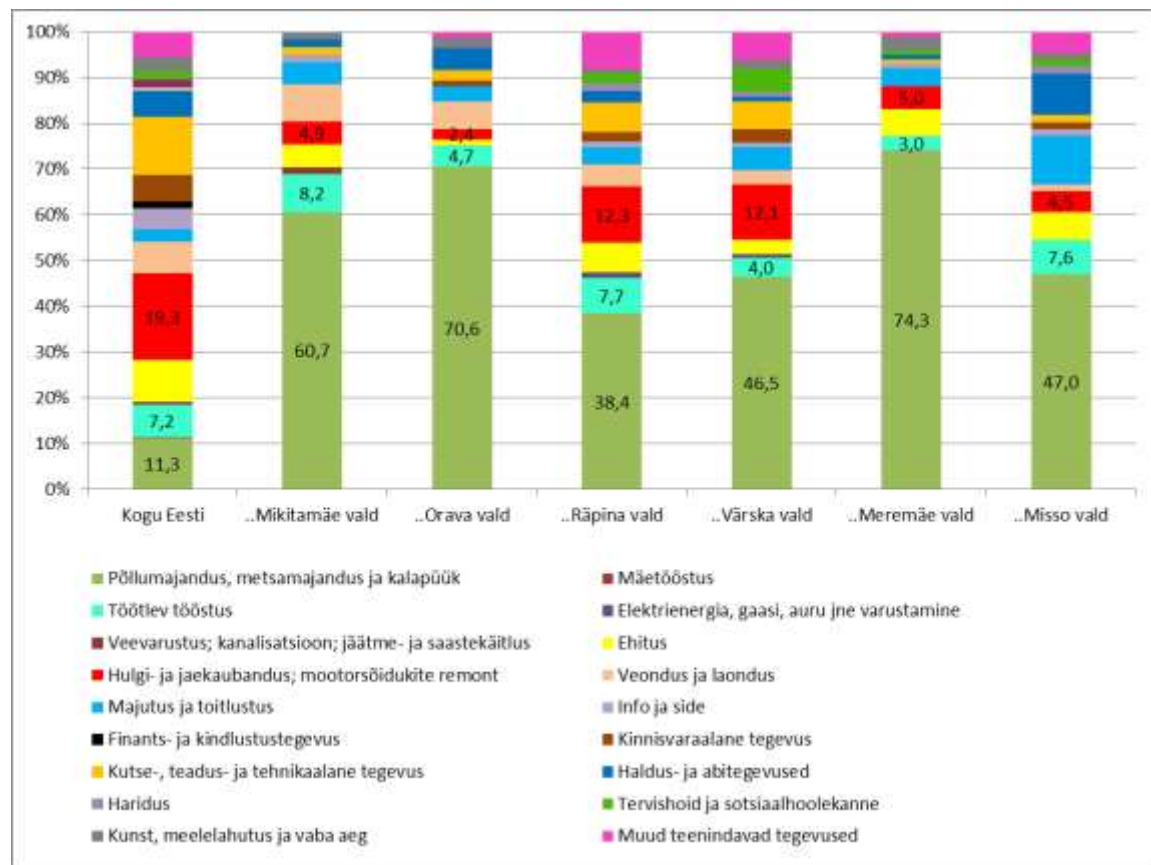
Allikas: Eesti Statistikaamet 2013.

Piiriveere valdades on keskmine brutopalk kuus (vt Tabel 5) palju väiksem kui Eestis keskmiselt, aastal 2012 moodustas PVL kuue valla keskmine brutopalk 82% riigi keskmisest brutotasust. Paraku on **mitmetes valdades keskmine brutotulu kuus tunduvalt jäänud maha maakonna keskmisest näitajast**. Mikitamäel on vahe maakonna keskmisega kõige suurem, 82 eurot ehk 11% vähem kui maakonnas keskmiselt. Orava ja Meremäe elanike keskmine brutopalk on samuti maakondade keskmisest madalam. Teistes uuritavates valdades on brutotulu küll mõnevõrra väiksem kui vastavas maakonnas, kuid vahe ei ole suur. Enamuses valdades järgib palkade muutus maakonna trendi ja kogu Eesti trendi üldisemalt.

Ettevõtlus

Võrreldes 2004. aastaga on kõigis Piiriveere piirkonna valdades aktiivsete ettevõtete arv kasvanud, mis **ühtib Eesti üldise ja maakondade trendidega**. Siiski perioodil 2009-2011 **tekkis piirkonda juurde uusi ettevõtteid vähem kui seda Eestis keskmiselt**, seega piirkonna elujõulisuse tagamiseks on oluline uute ettevõtete loomine. 2013. aastal tegutses Piiriveere piirkonnas kokku 722 ettevõtet (sh äriühingud, füüsilisest isikust ettevõtjad), nendest 310 ehk 43% paiknesid Räpina vallas, Meremäe vallas omab kontaktaadressi 101, Värskas 99, Oraval 85, Missos 66 ja Mikitamäel 61 ettevõtet. Piirkonnas tegutsevad ettevõtted on pigem **väikeettevõtted**, 97% ettevõtete töötajate arv jääb alla kümne inimese. Kui Eestis üldiselt on enim ettevõtjaid tegusad hulgi- ja jaekaubanduses, siis Piiriveere piirkonnas **tegeletakse enim põllumajanduse, metsanduse ja kalapüügiga**. Enam kui pooled ettevõtjad on oma tegevuses keskendunud antud valdkonnale, ületades sellega Põlva ja Võru maakonna näitajaid. Valdade lõikes tuleb veelgi selgemini esile suhteliselt tugev keskendumine põllumajandusele, metsandusele ja kalapüügile (vt joonis 3). Meremäe, Mikitamäe ja Orava valdade ettevõtjatest enam kui kaks kolmandikku peavad oma põhitegevusalaks põllumajandust, metsandust või kalapüüki. Kuigi põllumajandus ja metsandus domineerivad ka Räpina ja Värskas ning Misso ettevõtjate profiilis, on see siiski mitmekesisem. Räpina ja Värskas ettevõtjate puhul on teisel kohal hulgi- ja jaekaubandus ning Missos ehitus ja majutus ning toitlustus. Võib öelda, et **turismivaldkond on viimastel aastatel piirkonnas suhteliselt hästi arenenud**, kui 2008. aastal oli PVL valdades 19 majutuse ja toitlustusega tegelevat ettevõtet, siis aastal 2013 34. Majutuskohdade arvu võrdlus kinnitab samuti, et Põlva ja Võru maakonnas on viimastel aastatel loodud proportsionaalselt juurde rohkem majutuskohhti kui seda Eestis tervikuna. Samas majutuskohdade arvu kasv ei pruugi tähendada alati suuremat külastajate arvu. Maakondade majutuspotentsiaal on tunduvalt suurem kui hetkel ära kasutatakse, nimelt 2012. aastal oli tubade täituvus Eestis keskmiselt 45%, siis Põlva ja Võru maakondades vastavalt 35% ja 21%. Seega ei saa kurta majutuskohdade vähesuse üle, vaid pigem on küsimus selles, kuivõrd antud majutuskohad on külastajale sobivad, kas nende kohta on piisavalt informatsiooni, et potentsiaalsed külastajad nad üles leiaks. Piirkonnas turismi arendamise **võtmeküsimuseks on majutuskohdade täituvuse suurendamine**, nt turismipakettide arendamine, suurem koostöö erinevate turismiettevõtete vahel, suurem koostöö kogukonna ja omavalitsuse tasandil, Piiriveere sisene ning teiste Leader piirkondadega. Oluline arengupotentsiaal on Venemaalt pärit külastajate arvu kasv, mis loomulikult sõltub ka poliitilisest olukorrast. Joonisele 3 tuginedes saab väita, et kuigi põllumajandus, metsandus ja turism kui ettevõtlusvaldkonnad on piirkonnas suhteliselt

hästi kaetud, on siiski **hulgaliselt tegevusalasid, mis on ühes või teises vallas katmata:** tervishoid ja sotsiaalhoolekanne, kinnisvara-alane tegevus, elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine, haridus ning muud teenindavad tegevused, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne, info ja side, veevarustus ja jäätmekäitlus, ehitus, veondus ja laondus ning haldus- ja abitegevused, kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus ning kinnisvaraalane tegevus. Iseenesest mõistetavalt ei saa eeldada väikeste valdade puhul ettevõtluse laiahaardelisust ja ilmselt on mõistlik keskenduda teatud tegevustele, kuid teisalt ühe valdkonna suur domineerimine väljendub töökohtade spetsiifilisuses, mis ei võimalda leida piirkonnas rakendust noortel erialaspetsialistidel. Lisaks domineerivad ettevõtjate tegevusvaldkondades selgelt pigem meestööjõudu eeldavad töökohad. Kokkuvõtlikult võib öelda, et **piirkonna ettevõtlus on tugevalt fokuseerunud ühele valdkonnale**, mis võib endas kätkeja järgnevaid ohtusid. Esiteks tähendab see suhteliselt kitsast töökohtade valikut ehk võimalused endale meelepärase töö leidimisel piirkonnas on väikesed, teiseks ühele valdkonnale spetsialiseerumine võib suurendada välismõjudest (nt EL põllumajandustoetuste maksmise poliitika, väliskaubanduse piirangud tollide näol, jne) tingitud haavatavust.

Joonis 3. Ettevõtete tegevusala profiil Piiriveere piirkonna valdades 2013. aastal⁷.

⁷ Valdonna „muu tegevus“ alla on koondatud ettevõtted, kes tegelevad info ja side, elektrienergia, gaasi jne varustamisega, kunsti ja meelahaatusega, hariduse ja veevarustuse, kanalisatsiooni ja jäätmekäitlusega.

Valdade tulubaas

Mida suurema osa moodustab üksikisiku tulumaks valla kogutulust, seda parem, sest see suurendab valla isemajandamise võimet ja elujõulisust. 2012. aasta seisuga moodustas uuritavates valdades **üksikisiku tulumaksust saadav tulu enamasti väiksema osa valla kogutuludest, kui seda on sama osakaal maakonna kogutulust**. Erandiks on Meremäe vald, kus maksutulu on suurem kui Võru maakonnal. Kuigi valdade maksutulu on väike, siis läheb neil eelarve tasakaalus hoidmisega ometi paremini kui nende maakondades, kus eelarved on puudujäägiga. Uuritavatest valdadest on vaid Misso ja Räpina vallas kulud tuludest suuremad. Samas tuleb siin arvestada, et projektipõhiste investeeringute puhul võidakse toetus maksta välja alles peale investeeringu tegemist.

Aastal 2012 oli kohalike omavalitsuste eelarvete kogutulu elaniku kohta Eestis keskmiselt 1083 eurot. Piiriveere tegevuspiirkonna valdadest kolmes: Mikitamäe (1002 eurot), Meremäe (1035 eurot) ja Räpina (1070 eurot) jäi **kogutulu elaniku kohta napilt alla keskmise**, samas kui Orava (1174 eurot), Värska (1564 eurot) ja eriti Misso (2319 eurot) puhul **omavalitsuse kogutulu arvatuna ühe inimese kohta on keskmisest suurem**.

Kui Eestis keskmiselt kulutavad omavalitsused 43% oma eelarvest haridusele, siis üldjoontes **Piiriveere piirkonna valdade kulutuste osakaal eelarvest haridusele on madalam**, nt Missos ainult 19% ja Mikitamäel 28,5%. Siinkohal tuleb aga võtta arvesse, et tegemist on osakaaluga, seega haridusvaldkonna protsent sõltub teiste kulutuste suurusest, vastava omavalitsuse elanikkonna demograafilisest struktuurist ning sellega kaasnevatest vajadustest. Nii saab esile tuua, et **võrreldes teiste omavalitsustega panustavad Räpina ja Värska vald oma eelarvest proportsionaalselt tunduvalt enam vaba aja, kultuuri ja religiooni valdkonda** - natuke üle ühe neljandiku. Kui haridusele, sotsiaalsele kaitsele ja üldistele valitsussektorite teenustele tehtavaid kulutusi võib vaadata seadustest tuleneva kohustusena, siis vaba aja, kultuuri ja religiooni toetamise osas on omavalitsustel endil vabamad käed, seega toetamise küsimus sõltub ühelt poolt omavalitsuse prioriteetidest ehk kui oluliseks peetakse antud valdkonna toetamist ja arendamist ning teisalt eelarve suurusest ja võimalustest ehk kas jääb üle finantsilisi vahendeid antud valdkonna arendamiseks. Nii võib öelda, et Räpina ja Värska valdade jaoks on antud valdkonnad prioriteetsemad ning teisalt nende tulubaas võimaldab antud kulutusi teha.

Piirkonna elanike sotsiaalne kaasatus

Piirkonna jätkusuutlikkuse seisukohalt on oluline elanikkonna valmidus ja soov osaleda kohaliku elu kujundamisel. Üheks võimaluseks on hinnata elanike valmidust ja aktiivsust kohaliku elu parendamisel ning soovi osaleda otsustusprotsessides valimistel kandideerimise ja hääletamisel osalemise aktiivsuse kaudu. Tabelis 6 on esitatud valdade lõikes viimastel kohalike omavalituste volikogude valimistel (20.10.2013) kandideerinud inimeste, valimisõiguslike isikute ja hääletanute arvud.

Valdade omavaheliseks paremaks võrdlemiseks on arvatud välja valimistel hääletanute osakaal ning valijate arv ühe kandidaadi kohta ehk kui palju inimesi kandideeris valimistel piirkonna elanike arvu taustal. Kõige suurem oli valimistel osalemise aktiivsus Misso vallas, kus enam kui kolm neljandikku inimesi tegi oma valiku, kõige madalam osavõtt

PVL-i kõige suuremas omavalitsuses –Räpinas. Kandidaatide arvu ühe valija kohta võib tõlgendada kui näitajat inimeste lähedusest või kaugusest kohalikust otsustustasandist. Ootuspäraselt on väiksemates valdades antud näitaja madalam ehk siis on suurem tõenäosus, et inimesed tunnevad kandideerijaid isiklikult – seega lähedus otsustustasandile on suurem. Oraval on ühe kandidaadi kohta potentsiaalselt 19 valijat, Missos ja Meremäel 21.

Tabel 6. Elanikkonna valimisaktiivsus 2013. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel

	Kandidaate	Valijaid nimekirjas	Hääletanute arv	Valimistel hääletanute osakaal (%)	Valijate arv ühe kandidaa- di kohta
Mikitamäe	37	896	565	63,05	24,2
Orava	34	649	437	67,33	19,1
Räpina	78	4 249	2 453	57,73	54,5
Värskä	38	1 191	803	67,42	31,3
Meremäe	47	976	612	62,7	20,8
Misso	30	626	490	78,27	20,9
Eesti		1 086 935	630 058	57,96	

Aastal 2013 oli PVL piirkonnas kokku registreeritud 219 mittetulundusühingut. Võttes arvesse valdade elanike arvu, siis enim mittetulundusühinguid on Meremäe vallas – 50. **Võrreldes Eesti ja Põlva ning Võru maakondade näitajatega, siis PVL valdades on MTÜ-de juurdekasv olnud kiirem.** Leader meetme tegevusperioodil suurenes MTÜ-de arv Piiriveere piirkonnas 142-lt 205-ni ning kõige aktiivsem uute MTÜ-de asutamise aeg jäi perioodi 2009-2011. See periood aga kattub üheselt Piiriveere Liidri projektitoetuse eraldamise kõrgperioodiga.

Piirkonna arenguvajaduste ja –potentsiaali analüüsi lühikokkuvõte

Piirkonna elanike arv on viimastel aastatel vähenenud ning võttes arvesse elanikkonna vanusstruktuuri ja senist sisse- ja väljarännet, siis **järgneva kümnendi põhiküsimuseks saab elanikkonna vähenemise pidurdamine.** Piirkonna **probleemiks** on vananev elanikkond ja noorte ning väikeste lastega perede madal osakaal. Viimaste aastate sündimuse valguses on koolivõrgu senisel kujul säilitamine piirkonnas suur väljakutse, seega on **oluline leida uusi lahendusi hajaasustuse tingimustes elukvaliteedi tagamiseks** (nt transport, teenuste kättesaadavus). Paratamatult seoses erialase hariduse omandamisega siirduvad noored suurematesse linnadesse või isegi välismaale, seega piirkonna jaoks on oluline, et noortel ei katkeks side piirkonnaga ning peale õpinguid naastakse kodukohta. Teisalt iseloomustab piirkonda suur 55-aastaste ja vanemate inimeste ning mittehõivatute osakaal, viimastest suure osa moodustavad töövõimetuspensionärid. Seega lähima kümnendi jooksul astub tööturul välja suhteliselt suur sünnikohort, seetõttu on piirkonna elujõulisuse jaoks **oluline küsimus vanemaaliste sh pensioniealiste jätkuv aktiivsus tööturul ja sotsiaalne kaasatus.** Teisalt aga tähendab see seda, et **suureneb vajadus erinevate tugiteenuste järele.** Hetkel on piirkonnas selgelt domineerimas põllumajandus ja metsandusega tegelemine. Jätkusuutlikkuse tagamiseks on **oluline ettevõtlustegevuse mitmekesistamine, sh saadustele lisaväärtuse andmine,**

toorme töötlemine, uute tegevusvaldkondade väljaarendamine. Piirkonna turisipotentsiaal on viimase kümne aasta jooksul selgelt paranenud – juurde on tekkinud olulisel määral majutus- ja toitlustusasutusi. Järgneva kümnendi põhiküsimuseks saab külastajate toomine piirkonda.

3.2 SWOT analüüs

Tugevuste, nõrkuste, võimaluste ning ohtude analüüs viidi läbi PVL suurel strateegiaseminaril (58 osalejat) novembris 2013. SWOTi läbiviimisele eelnes PVL piirkonna sotsiaalmajanduslike näitajate analüüsi tutvustamine, et anda osalejatele nn väljastpoolt vaade olukorrast ja arenguvajadustest, mis tugineb statistilistele näitajatele. Töö toimus töörühmades maailmakohviku meetodit kasutades, tagamaks võimalikult suur kaasatus. Töörühmade töö tulemustega saab tutvuda: <http://www.piiriveere.ee/25-nov-2013-strateegiaseminar-materjalid> (fail strateegiaseminar, töörühmade töö tulemused). Järgnevalt **selekteeriti välja iga SWOTi osise kohta olulisimad teemad, millele strateegias keskenduda, järgides samas ka piirkonna eripära selgelt väljatoomist:**

Tabel 7. PVL tegevuspiirkonna SWOT analüüs

<p>TUGEVUSED</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mitmepalgeline pärimuskultuur (vanausulised, võro, seto) 2. Tuntud kaubamärgid 3. Loodusressursi rohkus 4. Tugev kogukonnatunne 5. Hea elukeskkond peredele (lasteaiakohad, turvalisus, looduslähedus) 6. Tugev koostöö kogemus 7. Tule-maale-elama kogemus 	<p>NÕRKUSED</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ääremaalisus 2. Ressursside alakasutatatus (inimesed, maavarad jne) 3. Mõningate sihtrühmade vähene kaasatus 4. Tugeva tööharjumusega ja oskusliku tööjõu vähesus 5. Madal ettevõtlusaktiivsus 6. Vähene keeleoskus 7. Tasuvate töökohtade vähesus
<p>VÕIMALUSED</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Piiriäärsus, vene turu lähedus 2. Rohkelt vabu talukohti ja tühje tootmishooneid 3. Kasvav nõudlus “roheline” järele – ökotoit, roheline energia. 4. (vene) turistide suur huvi piirkonna vastu 5. Linnaelanike kasvav soov maalähedase elukeskkonna vastu 	<p>OHUD</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Väljarände trendi jätkumine 2. Avalike teenuste kadu 3. Maaelu nõrgestav regionaalpoliitika 4. Piirkonna sisene vastandumine

* Värvid SWOTil tähistavad seotust meetmetega (roheline – M1, punane – M2, sinine – M3)

4. EELMISTE STRATEEGILISTE EESMÄRKIDE TÄITMINE JA SAAVUTATUD TULEMUSED

Senise strateegia eesmärkide täitmist ja tulemuste saavutamist on tegevusgrupis hinnatud mitmest aspektist. Projektide elluviimise tasandil on büroo teinud pidevat **monitooringut** ning kokkuvõtliku ülevaate elluviidud projektidest meetmete kaupa annab **Tabel 8**. Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud **strateegia välishindajalt Cumulus Consulting OÜ** tellitud analüüs tõi PVL hindamistabelis välja, et meie strateegia rakendamise osas vastasid hinnatavad kriteeriumid valdavalt tasemele piisav (hindamise skaalal kõige kõrgem näitaja), samuti tasemele pigem piisav. **Ettepanekutena, mida on käesolevas strateegias ja töökorralduses arvestatud, toodi välja:**

- Siduda visioon paremini strateegiliste eesmärkide, prioriteetide ja meetmetega.
- Kaaluda võimalust suurendada hindamiskriteeriumide sidusust strateegiaga.
- Kaaluda võtmeindikaatorite määratlemist, vajadusel muude kriteeriumide vähendamist.
- Kavandada võtmeindikaatoritele reaalne seire.

Strateegiarühm tõi lõppenud strateegiaperioodi osas välja positiivsed aspektid:

- + Paranenud on elukeskkond (korda tehtud vanu hooneid, ehitatud uusi)
- + Paranenud on vabaaja tegevuste / huvitegevuste võimalused
- + Paranenud on läbikäimine PVL valdade/ organisatsioonide/ inimeste vahel
- + Kogukonnad on muutunud tugevamaks ja kokkuhoidvamaks (n koostatud arengukavad, õpitud projekte kirjutama, raha taotlema ka muudest allikatest peale Leaderi). Mida nõrgem KOV, seda tugevam mittetulundussektor ja vastupidi.
- + Tekkinud on suur sotsiaalne kapital ning loodud võimalus ressursside kokku hoidmiseks (eeldusel, et ollakse valmis teistega jagama nii saadud ideid kui ka praktilisi asju)
- + Saadud suur isiklik kasu strateegiaprotsessi kaasatud inimestele (PVL piirkonna parem tundma õppimine, õppereisid, omavaheline meeldiv suhtlemine, sh väljaspool töist aega)

Negatiivsete aspektidena tõi strateegiarühm välja:

- Ei ole täitnud PVL strateegia 2008-2013 üldeesmärki peatada elanike arvu vähenemine piirkonnas. Suure töö on ära teinud Misso, aga seda suures osas tänu Tule Maale algatusele. Tõdeti, et eesmärk oli sõnastatud liiga utoopiliselt – PVL omab siin vaid väikest mõju.
- Projektidest raha taotlemine ja saamine õpetab abitust. Eeldatakse, et kui oled korra või paar raha saanud, siis peab seda saama ka edaspidi.
- Toetatud on ka mõningaid selliseid ettevõtlusprojekte, mis oleks ära tehtud ilma toetuseta (nn liiga tugevate toetamine)
- PVL on avaldanud mõju peamiselt nendele inimestele, kes on igal pool aktiivsed ja löövad kaasa. Piiriveerest ja selle mõjust räägib positiivselt pigem „oma sõprade ring“, ent globaalsemat mõju olnud ei ole, vajalik oleks suurem kõlapind.
- Inimese ja pere väärtustamine on olnud vaid foonil, mitte keskmes.

Tabel 8 PVL strategiaperioodil 2008-2013 toetatud projektid							
MEETMED	esitatud projektide arv	taotletud summa	TG toetatud projektide arv	TG toetuse summa	TG toetatud projektide osakaal	PRIA toetatud projektide arv *	PRIA toetuse summa *
perioodil 2008-2010	204	1 572 588,81	136	1 053 324,38	67%	121	903 252,80
Meede 1 Huvitegevuse võimaluste suurendamine	53	434 218,10 €	36	300 626,84 €	68%	34	265 912,76
Meede 2 Miljööväärtuse säilitamine ja loomine	62	463 907,41 €	40	292 452,78 €	65%	37	270 445,59
Meede 3 Teenuse pakkumise taseme tõstmine	16	117 873,91 €	12	94 157,58 €	75%	10	70 480,16
Meede 4 Turismi arendamine läbi pärimuskultuuri atraktiivse esitlemise	54	383 763,29 €	34	238 744,85 €	63%	29	206 465,75
Meede 5 Kohalikul ressursil põhineva taastuva energia laiem ja efektiivsem kasutamine	8	44 654,76 €	6	35 747,27 €	75%	4	24 132,04
Meede 6 Vähemarendatud kogukondade kaasamine	11	128 171,34 €	8	91 595,06 €	73%	7	65 816,50
perioodil 2011-2013	306	2 760 621,15	160	1 381 030,13	52%	158	1 306 700,57
Meede 1 Huvitegevuse võimaluste suurendamine	97	572 330,57 €	54	294 742,12 €	56%	54	282 643,35
Meede 2 Miljööväärtus ja pärimuskultuur säilitamine ning loomine	83	594 056,58 €	48	361 398,66 €	58%	48	351 022,55
Meede 3 Ettevõtlus arendamine	98	1 267 016,61 €	43	550 349,79 €	44%	41	501 970,35
Meede 4 Koostöö arendamine	28	327 217,39 €	15	174 539,56 €	54%	15	171 064,32
KOKKU 2008-2013	510	4 333 209,96	296	2 434 354,51	58%	279	2 209 953,37

* ei sisalda katkestatud projekte, väljamakse alusel

Meetmest 1 toetati 88 projekti (548,6 tuhat eurot). Piirkonnas on 37 võrra (strateegias planeeritud 35) **suurenenud aktiivselt tegutsevate huviringide arv**, renoveerides hooneid ja ruume ning soetades vajalikku varustust ja seadmeid. Programmiperioodil esitatavate projektide koguarv jäi planeeritust (120 projekti) veidi väiksemaks, kuid ületas kavandatud projektitoetuse kogumahtu (planeeritud 519 tuh eurot), mis näitab, et erinevaid tegevusi on projektis rohkem ja teostamine on kavandatud pikemale ajale. Koos uute huviringidega on **rakendunud 30 huvitegevuse juhendajat** (planeeritud 19). Toimunud on **7 koolitust** osalejate arvuga 166 inimest (nt erinevate huviringide juhendajatele), mis on olnud mahukamad ja pikaajalisemad, seega on projektide koguarv planeeritust väiksem (planeeritud 15). Uute, korrastatud ja täielikult kasutuskõlblikuks muudetud huvitegevuseks sobivate kohtade arv piirkonnas kasvas 32 võrra (planeeritud 23). Leaderi kaasabil on renoveeritud ja kasutusele võetud hooned nt. Obinita Seto Seltsimaja, EELK

Räpina Miikaeli Koguduse päevakeskuse II korrus, Tsiistre seltsimaja, Orava Tuletõrje Seltsi maja ja Kiiova käsitöö ja kultuuritalu, PEKO külamaja ning toetati sisustuse ja inventari soetamist Räpina Loomemajja ja Vöhni seltsiaita. 16 projekti on otseselt seotud **noortele suunatud huvitegevusega**, toetatud on Misso Avatud Noorteklubi, Orava Noorteklubi Tegijad, Värskas Avatud Noortekeskuse, Mikitamäe Noortekeskuse ja Taarka Pärimusteatri noortestuudio tegevusi. 19 projektiga on arendatud piirkonnas **sportlikke huvitegevusi** (motosport, tervisesport, korvpall jm). Piirkonnas tekkis juurde vastavalt kavandatule kümnekond **uut üritust**, näiteks oli väga edukas Taarka Pärimusteatri noortestuudio etenduste turnee „Kuidas müüa setot?“.

Meetmest 2 (sh. 2008-2010 meede 2, meede 4) on toetust saanud 114 projekti (827,9 tuhat eurot, planeeritud 800,2 tuhat eurot). **Arendatud ja/või heakorrastatud** on vastavalt strateegias planeeritud 35 vaba aja veetmise kohta: nt. Misso tervise- ja loodusõpperada ja rannaala, Leevaku puhkeala, Lobotka küla sadamaala, orienteerumise püsirajad Värskas piirkonnas, Misso ja Orava laululava, 5 külaplatsi, Obinita kirikuhoone, Tsiistre Linamuuseum, Meremäe seltsimaja, Meremäe jahimaja, Luikjärve talu. 32 projekti raames on läbi viidud vähemalt 40 erinevat **kultuuriväärtuslike ehituslike objektide kaardistamist, teavitamist ja infomaterjalide loomist**. Näiteks on välja antud 15 raamatut, II ja III "Uma Pido" DVD, loodud on Tsiistre nuka ja Räpina valla külade **veebilehed** ja **viidad** Seto Külävüü ja Luhamaa külade tähistamiseks jms. Meetme raames on korraldatud 16 **koolitust** (sh õppereisi, laagrit), osalejaid üle 410 inimese (planeeritud 385). Koolitusi on korraldatud pikematena (nt. Rikka Ivvani pillilaager, Seto rahvarõivameistri pikaajaline koolitus, Rahvariiete valmistamise ja redisainitud mööbli koolitusprogramm), seega meetmest kavandatud koolituste arv 27 jääb küll saavutamata, kuid osalejate arv on suurem ning tegelikke koolituspäevi on olnud ühe koolituse raames palju.

Meetmest 3 (sh. 2008-2010 meede 3, meede 5) on toetatud 55 projekti toetuse mahuks 596,6 tuhat eurot. Projektide raames on korraldatud 10 **koolitust ja õppereisi** osalejate arvuga 180 (planeeritud osalejaid 110). Investeeringuprojektide arv meetmes on 42, sh. otseselt **ehitamise**ga on seotud 19 projekti. **Taastuva energiaga** seotud projekte on meetmes 8. Toetust on saanud piirkonnale omase puidutootmise ja selle väärdamisega tegelevad ettevõtted, kui ka erinevat liiki teeninduse, põllumajandussaaduste väärdamise (nt. Halika Õunatalu) jt. valdkondades tegutsevad mikroettevõtted. Leader toetuse abil on tegevuseks hoogu saanud näiteks Misso vallas tegutsevad Piiri ja Vesiroosi kohvik ja Tsiistre teemaja.

Meetmest 4 (sh. 2008-2010 meede 6) on toetust saanud 22 koostööprojekti planeeritud 27-st (toetuse maht 236,9 tuhat eurot). Vastavalt kavandatule on 15 uut organisatsiooni saanud koostöös projekti teostamise kogemuse, kusjuures pooltes projektides oli koostööpartnereid mitu. 15 projekti raames toimus partnerite vahel **ühine koolitus või õppereis**, millest on edaspidi saanud koostöösuhted 11 (planeeritud 9). **Tegevusgrupp ise viis meetme kaudu ellu 2 projekti, millest üks oli rahvusvaheline koostööprojekt**.

Toetatud projektide osas ei ole kogu perioodi jooksul tehtud PRIA poolt tagasinõudeid. Taotlejad on omal algatusel katkestanud projekti elluviimise 12 projekti puhul, kuna esialgsed tegevussuunad ja võimalused on paari aasta jooksul muutunud.

5. STRATEEGIA EESMÄRGID

Strateegia visiooni, prioriteetide ja eesmärkide otsustamisel on lähtunud kõikidest LEADER-lähenemise põhielementidest ning kaasatud tegevuspiirkonna kõigi sektorite ning tegevusgrupi erinevate piirkondade ja huvigruppide esindajaid. Tagamaks võimalikult lai kandepind ja saamaks piisavalt asjakohast taustinformatsiooni, on kogutud tagasisidet lõppenud strateegiaperioodi kohta, korraldatud tervet piirkonda kaasavad nn suured strateegiaseminarid, koos on käinud strateegiarühma koosolekud, teemat täiendavalt arutatud volinike (struktuurimuudatusega volinike koosolek tegevusgrupi otsustusorganina 2015. a. suvel kaotati) ja juhatuse koosolekutel kui ka üldkoosolekul. Strateegia on koostatud ajaperioodiks 2015 – 2022

Meetmete kavandamisel ja strateegia uuendamisel on jäänud truuks esimese strateegia koostamise protsessi algfaasis kokku lepitud **põhimõtetele**, et kaasaraäkimise võimalus antakse kõigile ning strateegia meetmetega peaks lahendama võimalikult paljude inimeste probleeme – st et **valitakse välja enamusele sobivad teemad ega keskenduta üksnes kitsastele sihtgruppidele, tagades seeläbi eesmärkide saavutatavuse**. Üheks **põhjenduseks** on siin asjaolu, et tulenevalt läbi viidud uuringutest, tegevuspiirkonna ja sotsiaalsete gruppide vajadustest ning sotsiaal-majandusliku olukorra analüüsist võib väita, et **PVL tegevuspiirkonnal on võrreldes enamiku teiste tegevuspiirkondadega veel lahendamata ka palju elementaarseid probleeme - see tuli ilmekalt välja piirkonna arenguvajaduste ja potentsiaali analüüsist**.

5.1 Visioon, prioriteedid

Visioon aastaks 2025

Aastaks 2025 on Piiriveere tugevate, kokkuhoidvate ja koostööd tegevate kogukondadega piirkond. Väärtustame inimest, oma eristuvat sisemist identiteeti, traditsioone, looduskeskkonda. Ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisel kasutame efektiivselt piiräärset asukohta ja kohalikke ressursse.

Prioriteedid

Käesolev strateegia on koostatud selleks, et edendada elu Piiriveere Liider tegevuspiirkonnas kohalike inimeste algatuste ja kohaliku koostöö kaudu. Üldiseks põhimõtteks on suurendada kohalikku suutlikkust, luua töökohti ja mitmekesistada elu maapiirkonnas. Meeldiv ja väärtuslik elukeskkond, võimalused huvialadega tegelemiseks ning enesearenduseks, teenuste piisav kättesaadavus on eelduseks, et inimesed jääksid piirkonda elama ning et juurde tuleks ka uusi elanikke. Teiseks, võrdselt oluliseks eelduseks on see, et inimestel oleks sissetulek. Ettevõtluse ja ettevõtlikkuse arendamine, säilitatud ja loodavad töökohad, suurenev palgatase piirkonnas – kõik see aitab kaasa, et inimesed siin jätkuvalt elaksid. Väärtustatakse elanike omaalgatust, Piiriveere piirkonna ühtse elukvaliteedi tagamist, väärtuslike töökohtade loomist, ühistgevust ja koostööd.

Strateegiarühm, tuginedes suure strateegiaseminari töö tulemustele, **töötas välja hierarhia**, st reastas **prioriteetseimad teemavaldkonnad, mida eesmärkides ja strateegia meetmetes kajastada:**

1. **Kohaliku ressursi ja potentsiaali** (kohalik inimene, kultuur, loodus, miljööparand, säästev energia jne) **parem rakendamine.**
2. **Ettevõtluskeskkonna arendamine ja ettevõtlikkuse toetamine** (kusjuures oluline on mis iganes valdkonna ettevõtlus, mis toodaks lisandväärtust ja võimaldaks head palka).
3. Piirkonnas ühtlase, elanikkonna vanusstruktuurile vastava **elukvaliteedi tagamine.**

5.2 Eesmärgid

Tuginedes arenguvajaduste analüüsile, 2013. aasta novembris läbi viidud suure strateegiaseminari tööle ning 2014. ja 2015. aastal aastal läbi viidud strateegiarühma koosolekutele saab väita, et piirkonnas on jätkuvalt peamiseks valukohaks suur elanike arvu vähenemine. Sellest tulenevalt on **strateegia üldiseks ja seega ka prioriteetseimaks eesmärgiks pidurdada elanike arvu vähenemise tendentsi**. Samas oleme realistlikud, et PVL tegevustel üksi ei ole selle eesmärgi saavutamisele kuigi suur mõju, elanike arv maapiirkondades langeb kogu Euroopas. Seega võib laiemas kontekstis seda üldeesmärki vaadata kui pigem PVL strateegia mõju näitajat.

Strateegia eesmärkideks on:

1. Piirkonna ettevõtlus on mitmekesine

Mõjuindikaator:

Võrreldes 2012. aastaga on PVL piirkonnas kasvanud mittepõllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete arv. (Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008). Olukorra analüüs tõi välja, et praegu on tegevuspiirkonnas põllumajandusega tegelejate osakaal väga suur.

Allikas: Eesti Statistikaameti hallatav majandusüksuste statistiline register, mis on loodud juriidiliste registrite — äriregistri, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri, maksukohustuslaste registri ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri (RKOARR) — andmete alusel.

Sihttase: Aastaks 2020 on kasvanud mittepõllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete arv 3% võrra (võrreldes 2013. aastaga, mil 51% ettevõtete tegevusvaldkond on põllumajandus, metsandus või kalapüük). Sihttase on väljendatud arvu, mitte osakaalu kasvuna, sest osakaalu tõus võib tulla põllumajanduslike ettevõtete arvu vähenemisest.

Tulemusindikaatorid:

- Toetust saanud ettevõtete käibe kasv

Sihttase: 10% käibe kasv taotluse esitamisele eelnenud aasta vrldl projekti elluviimisele järgnev aasta.

Allikas: taotleja majandusaasta aruanded

- Toetust saanud ettevõtete töötajate arv

Sihhtase: projektide elluviimise tulemusena loodud vähemalt 10 töökohta

Allikas: taotleja viimane kuludeklaratsioon

Väljundnäitajad on ära toodud meetmete kirjelduse all alapeatükis 7.2

Eesmärgi saavutamisele aitavad kaasa meetmed: 2, 3

2. Ettevõtluses rakendatakse rohkem kohalikku ressursi ja potentsiaali

Mõjuindikaator:

Võrreldes 2012. aastaga on PVL piirkonnas tekkinud juurde tegutsevaid ettevõtteid. (Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008)).

Allikas: Eesti Statistikaameti hallatav majandusüksuste statistiline register, mis on loodud juriidiliste registrite — äriregistri, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri, maksukohustuslaste registri ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri (RKOARR) — andmete alusel. Ettevõtluse demograafia andmed.

Sihhtase: aastal 2013 oli PVL piirkonnas 722 tegutsevat ettevõtet, aastaks 2020 on tegutsevate ettevõtete arv kasvanud 5% võrra.

Tulemusindikaatorid:

- Uute/parendatud toodete/teenuste arv.
Sihhtase: vähemalt 10 uut/parendatud toodet.
Allikas: projektitaotlus, lõplik kuludeklaratsioon
- Kohalikku toorainet kasutavate ettevõtjate arv
Sihhtase: vähemalt 10 ettevõtjat on hakanud (uut) kohalikku toorainet kasutama
Allikas: projektitaotlus (PVL taotlusvormis vastav lahter), lõplik kuludeklaratsioon
- Kohalikku pärandit, kultuuri kasutavate ettevõtjate arv
Sihhtase: vähemalt 10 ettevõtjat on hakanud kohalikku pärandit/kultuuri kasutama
Allikas: projektitaotlus (PVL taotlusvormis vastav lahter), lõplik kuludeklaratsioon

Väljundnäitajad on ära toodud meetmete kirjelduse all alapeatükis 7.2

Eesmärgi saavutamisele aitavad kaasa meetmed: 2, 3

3. Elanikkonna elukvaliteet on paranenud tänu huvitegevusele ja teenuste kättesaadavusele

Mõjuindikaator: võrreldes 2011. aasta rahvaloenduse andmetega on suurenenud eelkooliealiste lastega perede osakaal PVL piirkonnas

PVL piirkonna sotsiaalmajanduslik analüüs näitab, et praegu jääb alla 18-aastaste lastega perekondade osakaal piirkonnas tunduvalt alla Eesti keskmise.

Sihhtase: suurenemine 5%

Allikas: rahvaloendus 2022

Tulemusindikaatorid:

- Uute/parendatud teenuste arv (sh kogukonnateenused)

Sihhtase: vähemalt 5 uut/parendatud teenust

Allikas: projektitaotlus, lõplik kuludeklaratsioon

- Uute huvitegevuse võimaluste/huviringide arv

Sihhtase: käivitatud vähemalt 10 uut huviringi/-tegevust

Allikas: projektitaotlus, lõplik kuludeklaratsioon

Väljundnäitajad on ära toodud meetmete kirjelduse all alapeatükis 7.2

Eesmärgi saavutamisele aitavad kaasa meetmed: 1, 2, 3

4. Piirkonna tööealise rahvastiku potentsiaal on tööturul paremini rakendatud

Mõjuindikaatorid:

- Väljaränne PVL piirkonnast
Sihttase: väljaränne PVL piirkonnast ei ületa sisserännet;
Allikas: Statistikaamet
- Tööhõive määr
Sihttase: Aastaks 2022 on hõivatute osakaal piirkonna tööealisest rahvastikust 90% Eesti keskmisest vastavast näitajast
Allikas: Statistikaamet
- Töötuse määr
Sihttase: Aastaks 2020 töötuse määr ei ületa Eesti keskmist näitajat
Allikas: Statistikaamet

Tulemusindikaatorid:

- Toetust saanud ettevõtete töötajate arv
Sihttase: projektide elluviimise tulemusena loodud vähemalt 10 töökohta
Allikas: viimane kuludeklaratsioon
Väljundnäitajad on ära toodud meetmete kirjelduse all alapeatükis 7.2

Eesmärgi saavutamisele aitavad kaasa meetmed: 2, 3

Meetmed, mille rakendamise abil eesmärkide täitmisele kaasa aidatakse, on:

1. Elukeskkonna arendamine (Meede 1)
2. Ettevõtluse arendamine (Meede 2)
3. Koostöö ja ühistegevuse arendamine (Meede 3).

Täpsema ülevaate strateegia rakendamisest ja meetmete kirjeldusest annab peatükk 7. Seal on ära toodud ka selged ja mõõdetavad eesmärgid väljundite osas (väljundindikaatorid).

Piiriveere Liidri strateegia rakendamise pikaajaliste mõjudena elavneb kohalik majandus, suurenevad inimeste sissetulekud, paraneb elukvaliteet.

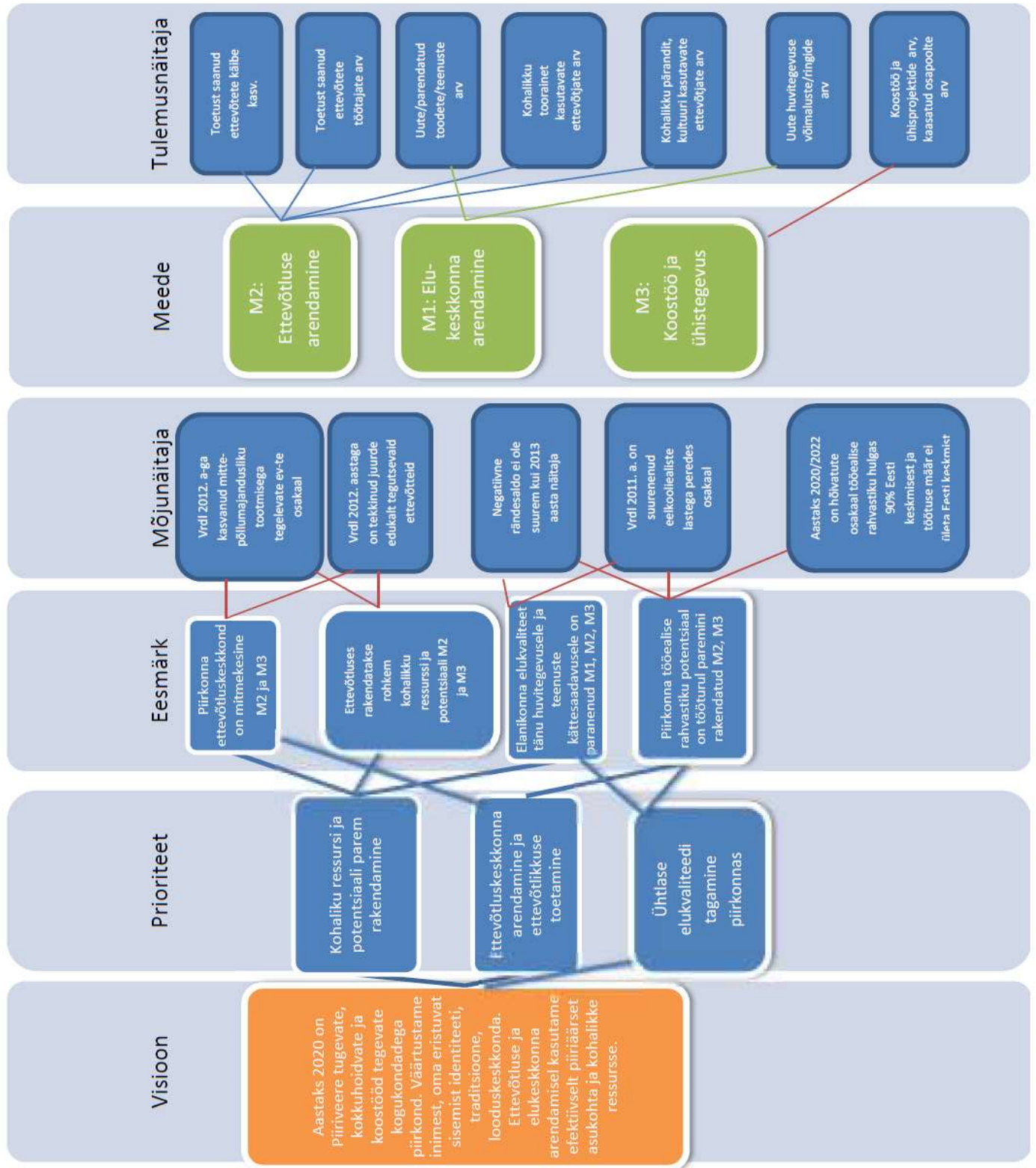
Strateegia pikaajalised mõjud koos teiste riiklike poliitikate mõjuga loovad eeldused, **et Piiriveere Liidri piirkonnas saaks pidurduda elanikkonna vähenemine.**

5.3 Strateegia integreeritud ja uuendusliku olemuse kirjeldus

Strateegia uuenduslik olemus seisneb selles, et tegu ei ole maakondliku strateegiaga, vaid spetsiaalselt PVL tegevuspiirkonda katva strateegiaga, mis muudab strateegia koostamise mõneti keerulisemaks. Ei saa otseselt lähtuda maakondlikest arengukavadest, maakonna tasandil tehtud uuringutest jms. Samuti on uuenduslik lähenemine, kus ei tooda esile ei maakonna ega kohaliku omavalitsuse vajadusi, vaid meetmete kavandamisel on lähtutud tegevusgrupist kui tervikust, soovides tagada tegevuspiirkonna ühtlane areng. **Strateegia koostamise protsessis oli tegevusgrupi jaoks uuenduslik** see, et ei kasutatud eksperte/spetsialiste ega alltöövõtjaid, vaid strateegia koostajateks olid tegevusgrupi enda kogukondade liikmed vabatahtlikkuse alusel (nn strateegiarühm).

Uuenduslikkus on oluline ka projektitaotlustes, mille välja toomiseks on hindamiskriteeriumites ka vastav kriteerium nr 5 uuenduslikkus ja lisaväärtus ning kriteeriumi selgitus on järgmine: „*Uuenduslikkuse all peetakse silmas „midagi uut“ Piiriveere Liideri kontekstis (uued teenused, uus kasutusviis, uued meetodid või rakendus, uus lähenemine jne). Uuenduslik lähenemine piirkonna arendamisel ja probleemide lahendamisel (n rakendatakse uusi/ uuenduslikke meetodeid või lahendusi). On olemuselt uudne/originaalne Piiriveere Liideri piirkonnas. Suurendab oluliselt piirkonna atraktiivsust ja loob olulise lisandväärtuse (sh ammuunustatud vana taaselistamine)“.* Vastavalt Euroopa Komisjoni dokumendile „Juhised kogukonna juhitud kohaliku arengu kohta kohalikele osalejatele“ **näitab strateegia integreeritust** muuhulgas ka see, et meetmed on koostatud viisil, et nende sihid on kooskõlas strateegia eesmärkidega ning arvestatakse sellega, mida eelneval perioodil on juba saavutatud. Läbivalt peetakse strateegiliste eesmärkide ja meetmete puhul tähtsaks uute ja innovaatiliste teenuste, meetodite, rakenduste jms arendamist. Võttes aluseks hindamiskriteeriumid, loodame projektitaotluste raames rahastada tegevusi, millel on võimendav mõju kohaliku arengu edendamiseks ning mis pakuvad välja uusi viise, tuues kaasa pikemaajalisi ja säästvamaid lahendusi tegevuspiirkonna arenguks. **Uuenduslikkus projektitaotluste tasandil** võib hõlmata nii uusi teenuseid, tooteid kui tegutsemisviise ning teretulnud on ka ülikoolide ning muude teadus- ja arendusasutustega tehtav koostöö.

Strateegia integreeritust aitab välja tuua järgmisel leheküljel olev skeem, kus on toodud seosed visioon – prioriteedid – eesmärgid – meetmed. Integreerituse üheks näiteks on strateegia laiapõhjaline lahendus, kus eesmärgid ja meetmed ei ole kitsalt ühe taotlejagrupiga piiratud. Toetatav tegevus erinevate taotlejagruppide kaasatuse kaudu aitab paremini saavutada seatud eesmäärke.

Joonis 4. PVL strateegia integreeritust väljendav skeem

6. KOGUKONNA STRATEEGIA ARENDAMISSE KAASAMISE PROTSESSI KIRJELDUS

Tegevusgrupi tegevuspõhimõtetes peetakse oluliseks partnerluste edendamist ja altpoolt tuleva algatuse soodustamist. Selleks oleme tegevuste planeerimisel ja läbiviimisel proovinud kaasata võimalikult palju erinevate sektorite huvirühmi ning seda on kavas teha ka edaspidi. Kaasamine hõlmab informeerimist, konsulteerimist, ühist otsustamist ja tegutsemist, kogukonna initsiatiivi toetamist. PVL oma senises tegevuses on proovinud kohaliku tegevusgrupi töösse **kaasata võimalikult erinevaid piirkondi ja elanikegrupe/huvirühmi kõigist sektoritest**, viies üritused “koju kätte”. Infopäevad-koolitused on korraldatud tegevusgrupi erinevates valdades, erinevate sektorite esindajate juures – näiteks turismitaludes, raamatukogudes, külakeskustes, vallamajades, spordiklubides, vallamajades jne. Volinike/juhatuse koosolekud, üldkoosolekud, strateegiarühma koosolekud toimuvad rotatsiooni korras erinevates valdades, võimalusel objektides, mis on PVL toetust saanud. Seeläbi on elanikud ise paremini oma tegevuspiirkonda ning selles tegutsevaid ettevõtlus- ja mittetulundussektori esindajaid tundma õppinud. See aspekt toodi positiivsena välja ka lõppenud strateegiaperioodi õnnestumisi analüüsid.

Tekkinud on tugev MEIE-tunne, mistõttu ei piirdutud strateegia koostamisel vaid väikese tuumikrühma tööga ega soovitud kasutada nn alltöövõtjaid/strateegiaeksperte, vaid moodustati laiapinnaline, enam kui 20 inimesest koosnev, vabatahtlikkuse alusel pea kaks aastat koos käinud strateegiarühm (kaasates kogukonna esindajaid kõigist PVL valdadest ning sektoritest), et kõik esilekerkivad teemad läbi vaielda ning seeläbi jõuda tunnetuseni, et see on MEIE strateegia, mida soovime ühiselt ja võimalikult hästi ellu viia. Seega on **metoodika kogukonna kaasamisel** strateegia koostamisse protsessi olnud **vajaduspõhine**, lähtudes konkreetselt meie tegevusgrupi toimimise spetsiifikast ja tunnetatud vajadustest. Kaasamise metoodika **asjakohasusest** PVL kontekstis annabki kõige paremat kinnitust asjaolu, et strateegiat võetakse kui MEIE strateegiat, sest see on endi koostatud. Kogukonna kaasamise tagab automaatselt ka see, et Piiriveere Liideri juhtimisorganis, juhatuses, on esindatud kõigi 4valla kõigi esindajad nii kohalikest omavalitsustest, mittetulundus- kui ettevõtlussektorist, kokku 12oma piirkonda hästi tundvat teathtelist inimest.

Üldjoontes toimus kogukonda kaasav strateegia koostamise protsess alljärgneva skeemi kohaselt:

1. Suvel 2013 teostati **uuring** „PVL piirkonna sotsiaalmajanduslike näitajate analüüs“.
2. Novembris 2013 toimus Värskas **suur strateegiaseminar**, kus osales enam kui 50 PVL piirkonna esindajat, kelle seas oli nii liikmeid kui mitte-liikmeid. Kuulanud ära ettekande sotsiaalmajanduslike näitajate analüüsist, valmis Võrumaa Arenguagentuuri juhataja Ivika Nõgeli juhendamisel maailmakohviku meetodit kasutades SWOT analüüs, pandi paika prioriteedid ning tehti esimesed sammud eesmärkide sõnastamisel.
3. 10. detsembri 2013 **volinike koosoleku** otsusega moodustati **väike töörühm**, kes strateegiaseminari töö tulemusi aluseks võttes töötas **3 koosolekul** (dets 2013-jaan

2014) välja järgmise strateegiaperioodi eesmärgid ning pakkus välja, milliseid meetmeid eesmärkide täitmiseks oleks vaja rakendada. Töörühmas osalesid PVL volinikud Kairi Kasearu (Tartu Ülikool), Ülle Pärnoja (MTÜ Setomaa Turism), hindamiskomisjoni esimees Mart Külvik (Maailikool), välise eksperdina Ivika Nõgel (Võrumaa Arenguagentuuri juhataja) ning PVL büroost Signe Zupsmann ja Kaidi-Mari Liping (toona ühtlasi ka juhatuse liikmed).

4. 11. veebruaril 2014 toimunud PVL **üldkoosolekul** tutvustati väikese töörühma töö tulemusi ning otsustati jätkata tööd **suuremas strateegiarühmas**, kus saavad osaleda kõik, kes selleks soovi avaldavad. Võimalust strateegiarühma töös kaasa lüüa teavitati muuhulgas ka PVL kvartaalses infolehes, mis maileri kaudu levib enam kui 300 PVL tegevuste vastu huvi tundvale inimesele ning soovi strateegiarühma töös kaasa lüüa avaldas rohkem kui 30 inimest. Tunnetati, et vajalik on suuremas rühmas teemad läbi arutada ning probleemkohad ka läbi vaielda, et nii nagu eelneva perioodi strateegia puhulgi, tekiks taas kord tunnetus – see on MEIE strateegia. Seetõttu loobuti ka väliste ekspertide/alltöövõtjate kaasamisest strateegia koostamise protsessi.
5. Perioodil veebruar-mai 2014 toimus **5 strateegiarühma koosolekut**. Analüüsi strateegiaperioodi 2008-2013 tulemusi ning tuginedes esimesel strateegiaperioodil saadud kogemustele kavandati vastavad muudatused, pandi lõplikult paika prioriteedid ja eesmärgid, töötati välja meetmed ning uuendati vastavalt ka hindamiskriteeriumid. Samuti töötati läbi erinevad arengukavad – nii piirkondlikud kui valdkondlikud. Strateegiarühma tööst võttis osa 22 inimest, lisaks büroo töötajad. Koosolekud toimusid PVL erinevates valdades, moderaatoritena kasutati kordamööda strateegiarühma liikmeid, kes selleks ise soovi avaldasid. Lisaks toimus õppereis Lätti, et muuhulgas omandada kogemusi sealsest tööst strateegiate uuendamisel.
6. 24. aprilli 2014 volinike koosolekul kuulati ära strateegiarühma töö tulemused, olulisi täiendusi ei tehtud.
7. Strateegia tööversiooni tutvustati 27. mail 2014 toimunud **üldkoosolekul** ning mai lõpus esitati see Põllumajandusministeeriumile konsulteerimiseks. Paralleelselt Põllumajandusministeeriumile strateegia konsulteerimiseks esitamisele **avalikustati** strateegia tööversioon PVL kodulehel ning kutsuti üles seda kommenteerima.
8. **Põllumajandusministeerium** tõi oma juulis 2014 tehtud **esimeses konsulteerimisringis antud tagasisides** välja, et üldiselt on strateegia põhjalik ja selge ning SWOT tabeli seotus meetmetega arusaadavalt välja toodud. Ainsateks soovitusteks oli lisada viited EAFRD sihtvaldkondadele ning täiendada strateegiat innovatsiooni käsitlemise osas, mida on ka tehtud.
9. Perioodil sept. 2014-apr. 2015 strateegiarühma töö jätkus, **toimus 5 strateegiarühma koosolekut**. Tulenevalt Põllumajandusministeeriumist ning piirkonnast laekunud tagasisidest tehti strateegiasse korrektuurid.
10. Novembris 2014 toimus järjekordne **suur strateegiaseminar**, kus osales enam kui 50 PVL piirkonna esindajat, kelle seas oli nii liikmeid kui mitte-liikmeid. Seminaril avalikustati täiendatud strateegia ning koguti veel kommentaare. Seminari mahukaimaks osaks oli töö laudkondades, kus osalejatelt koguti soovitusi, ettepanekuid ja kogemusi projektide taotlemise ja elluviimise iga etapi kohta (kommunikatsioon, taotlejate nõustamine, taotlusvormid, projektide hindamine, taotlejatele tagasiside andmine, projektide aruandlus, suhtlus PRIAga), et uue perioodi taotlusvoorude läbiviimisel Piiriveere Liideri töökorraldust paremaks ja taotleja jaoks

võimalikult lihtsaks muuta ning ka vastavad ettepanekud töökorralduse parendamiseks PRIAle esitada, mida ka tehti.

11. Lisaks suurtele, tervet tegevuspiirkonda hõlmavatele strateegiaseminaridele on strateegiat tutvustatud ka väiksematel **infopäevadel** – näiteks valdade ettevõtjatele ja mittetulundussektoritele suunatud infopäevad, ettekanded volikogudele, Setomaa Valdade Liidu koolituspäevad jne.
12. 7. aprilli 2015 volinike koosolekul kuulati ära strateegiarühma töö tulemused, olulisi täiendusi ei tehtud.
13. Järgnes **strateegia kinnitamine** PVL üldkoosolekul 21. aprillil 2015, et see oleks võimalik 30. aprilliks 2015 PRIAsse esitada.
14. 2015. aasta juulis saime **Põllumajandusministeeriumist teise konsulteerimisringi tagasiside**, et strateegia on põhjalik ja selge, meetmed arusaadavalt seotud Euroopa Komisjoni määruse artiklitega ning tehtud põhjalik analüüs eelneva perioodi strateegia täitmise kohta. Ainsaks märkuseks oli soovitus teha lisaks strateegias juba olevale arenguvajaduste ja potentsiaali analüüsile ka nende lühike kokkuvõte (mis nüüd on esitatud p 3.1 lõpus).
15. Septembris 2015 toimus veel üks **strateegiarühma** koosolek, et ühiselt läbi arutada ministeeriumist saadud tagasiside, strateegiasse sisse viia vajalikud korrigeerimid (sh arvestades ka saadud mitteametlike kommentaaride/soovitustega) ning Leader määruse eelnõust lähtuvalt otsustada vajaduse üle meetmelehtede korrigeerimiseks.
16. Saanud juhatuselt heakskiidu, esitati strateegia 29. oktoobril 2015 **üldkoosolekule** kinnitamiseks.
17. 2015. aasta lõpus ja 2016. aasta alguses on kavas läbi viia **meetmenõustajate ja hindamiskomisjoni koolitused**, valmistumaks uue strateegiaperioodi rakendamiseks. Samuti **infopäevad-ümarlauad potentsiaalsetele taotlejatele**, mille toimumisest antakse teada maakonnalehtedes ja/või vallalahtedes, internetiportaalides, valdade ja tegevusgrupi kodulehtedel, saates personaalseid kutseid ning pannes kuulutusi üle teadetetahvliitele. 26. novembril 2015 toimub Ühisnädala raames ka järjekordne, tervet tegevuspiirkonda kaasa haarav suur strateegiaseminar, kus PVL-st toetuse taotlemise võimalusi tutvustatakse.

Strateegia koostamise protsessi on pidevalt avalikkust kaasatud. Informatsiooni levitamiseks ning kõigi kolme sektori esindajateni jõudmiseks ja kogukonna ja sihtrühmade parimal võimalikul viisil kaasamiseks on kasutatud elektroonilisi kanaleid (e-mail, tegevusgrupi kodulehekül, tegevusgrupi Facebooki lehekül, tegevusgrupi kvartaalne infokiri, maakondade portaalid, valdade kodulehed), ajakirjandust (maakonnalehed, vallalehed jne), kuulutusi teadetetahvliitel, koosolekuid, koolitusi, infopäevi, õppereise jne. Heaks näieks on 2013. a. novembris toimunud strateegiaseminar, mida kajastati nii Võru- kui Põlvamaa lehtedes - Võrumaa Teatajas ja Koidus, 2014. a novembris toimunud seminari Koidus. Teave seminaridest levis aktiivselt ka Facebookis, info oli üleval valdade kodulehtedel, maakondlikus portaalis, PVL kodulehel uudiste rubriigis (mis on kuvatud avalehel), samuti levitasime infot maileri kaudu (otsepostitus 300 kontaktile). Strateegiarühma koosolekud olid avalikud - osaleda said kõik soovijad. Kuna tegemist on liikmete organisatsiooniga, on liikmed ise huvitatud tegevusgrupi läbi viidavates tegevustes aktiivselt osalemisest ning see lihtsustab tunduvalt kaasamistegevust.

7. STRATEEGIA ELLUVIIMISE TEGEVUSKAVA

7.1 Meetmete valiku üldine põhjendus

Meetmete kavandamisel ja strateegia koostamisel lähtuti strateegia koostamise protsessi algaasis kokku lepitud põhimõtetest, et kaasaraäkimise võimalus antakse kõigile ning strateegia meetmetega peaks lahendama võimalikult paljude inimeste probleeme – st et valitakse välja enamusele sobivad teemad ega keskenduta üksnes kitsastele sihtgruppidele. Üheks põhjenduseks on siin asjaolu, et tulenevalt läbi viidud uuringutest, tegevuspiirkonna ja sotsiaalsete gruppide vajadustest, sotsiaal-majandusliku olukorra ja arenguvajaduste analüüsist võib väita, et Piiriveere Liider tegevuspiirkonnal on võrreldes enamiku teiste tegevuspiirkondadega veel lahendamata palju elementaarseid probleeme.

Strateegia eesmärkideks on:

1. piirkonna ettevõtlus on mitmekesine,
2. ettevõtluses rakendatakse rohkem kohalikku ressursi ja potentsiaali,
3. elanikkonna elukvaliteet on paranenud tänu huvitegevusele ja teenuste kättesaadavusele,
4. piirkonna tööelise rahvastiku potentsiaal on tööturul paremini rakendatud.

Kõik meetmed toetavad tegevusgrupi strateegia **üldist eesmärki** - pidurada elanike arvu vähenemise tendentsi. **Rakendatavad meetmed tulenevad prioriteetidest ja eesmärkidest ning on:**

Meede 1 -Elukeskkonna arendamine

Meede 2 - Ettevõtluse arendamine

Meede 3 - Ühistegevuse ja koostöö arendamine

Meede C – taastekava meede

Strateegia panustab kõikidesse LEADER-meetme spetsiifilistesse eesmärkidesse (seosed PVL eesmärkide ja meetmetega on välja toodud sulgudes):

- Ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine, eelkõige läbi ühistel tegevustel põhinevate tegevuste rakendamise (PVL eesmärk 1 ja 2, Meede 2, 3, C)
- Sotsiaalse kaasatuse edendamine (PVL eesmärk 3 ja 4, Meede 1, 3, C)
- Piirkondlike eripärade parem rakendamine (PVL eesmärk 2, Meede 1, 2, 3)
- Uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine sh kogukonnateenuste arendamisel (PVL eesmärk 1, 2, 3, 4, Meede 1, 2, 3)
- Kohaliku tasandi valitsemise parendamine läbi erinevate osapoolte kaasamise (PVL eesmärk 1, 3, 4, Meede 3)

Strateegia panustab eelkõige Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteeti 6 – sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamise. Seosed vastavate sihtvaldkondade ning PVL eesmärkide ja meetmete vahel on välja toodud sulgudes:

- 6A Tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine (PVL eesmärk 1, 4, Meede 2, 3)

- 6B Maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine (PVL eesmärk 1, 2, 3, Meede 1, 2, 3, C)
- 6C Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kättesaadavuse, kasutamise ja kvaliteedi parandamine maapiirkondades. (PVL eesmärk 1, 3, Meede 1, 2)

Lisaks 6. prioriteedile panustab PVL strateegia otseselt ka prioriteeti 1 (peamiselt sihtvaldkond 1C) ja prioriteeti 3 (peamiselt sihtvaldkond 3A).

Strateegia on koostatud kohalike elanike ja ettevõtjate huvides. Kui meede 1 on otseselt suunatud elukeskkonna arendamisele ning pigem puudusvajaduste lahendamisele, siis meetmega 2 toetatavad tegevused peaksid olema orienteeritud arenguvajaduste lahendamisele. Meetmete raames tehtav peab olema jätkusuutlik, võimalusel kergesti lahendatav. Meede 3 on M 1 ja M 2 hõlmav horisontaalne meede, tuues juurde ühistegevuse ja koostöö aspekti. Meede C (taastekava meede) on suunatud COVID-19 puhangu tagajärjel ettevõtluses, kolmandal sektoril ja üldises toimetukeus tekkinud probleemide leevendamiseks, seiskunud tegevuste taaskäivitamiseks ja uue võimaliku kriisi ennetamiseks. Meetmete valik tugineb muuhulgas SWOT analüüsile, kus seosed on tähistatud värvidega – elukeskkond (roheline), ettevõtlus (punane), koostöö (sinine).

7.2 Strateegia meetmed

Meede 1. ELUKESKKONNA ARENDAMINE

Strateegia meetme rakendamise vajaduse lühikirjeldus

Maapiirkond alalise elukeskkonnana on väheatraktiivne. Üks elukvaliteedi säilitamise ja parandamise võimalus on huvitegevuse võimaluste arendamine. Küla sotsiaalse infrastruktuuri parandamise seisukohalt on oluline eelnevate programmide raames alustatud, külaelanike ühiseks tegevuseks mõeldud ühiskondlike ehitiste ja muude rajatiste kordategemise jätkamine. See suurendab elanikkonna võimalusi teha koostööd ning korraldada ühisüritusi, võimaldab ligipääsu informatsioonile, parandab maapiirkondade välisilmet ja üldist elukeskkonna kvaliteeti. Noored vajavad tähelepanu ka maapiirkonnas. Et noortele ei leita piisavat rakendust, siis peale õpinguid mujal ei tulla sageli enam kodukohta tagasi. Seega peaks noorema elanikkonna kaasamine kohaliku elu edendamisse samuti olema üks prioriteetseid tegevusi. Huvitegevuse arendamine aitab kaasa ka sellele.

Paljud mujal Euroopas hävinud kultuurinähtused – muinaspõllud, ajaloolised külad ja ehitustraditsioonid – on Eesti kultuurimaastikul veel säilinud, elujõulised on mitmed käsitöökused. Kultuuripärandi ja miljöö väärtustamine suurendab elukeskkonna atraktiivust ning kogukond saab selles osas oma õla alla panna. Uue funktsiooni ja elu andmisel tuleb ennekõike lähtuda maastiku, küla või hoone ajaloolisest ning traditsioonilisest identiteedist. Kultuuri- ja loodusobjektide potentsiaali rakendamist kohaliku arengu edendamisel takistab nende tehniline seisukord, vähene ligipääsetavus ja eksponeeritus, varustatus tugiinfrastruktuuriga, vähesed lisateenused, samuti objektide nõrk omavaheline seotus. Käesoleva meetme raames kavandatavad tegevused aitaksid selle probleemi lahendamisele kaasa.

Strateegia meetme eesmärk

Meetme rakendamiseks soovitakse:

- Tagada piirkonnas ühtlane, elanikkonna vanusstruktuurile vastav elukvaliteet, pakkudes kõigile vanusegruppidele erinevaid võimalusi huvitegevuseks, eneseteostuseks ja terviseedendamiseks kodule võimalikult lähedal.
- Säilitada ja parandada piirkonna miljööväärtust, pärimuskultuuri ning atraktiivset elukeskkonda.
- 3. luua piirkonnas võimalus mahetoidu kasvatamiseks ja tarbimiseks ning luua tingimused tervislikeks eluviisideks

Toetatavad tegevused (peavad vastama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklis 20 lubatud tegevustele):

- Investeeringud vabaaja veetmise ruumidesse. Eelistatud on väiksema investeeringuvajadusega ruumide kohandamine huvitegevuseks (millel juba on kasutusloa või projekti tulemusena saab kasutusloa, et projekti lõppedes viivitamatult huvitegevust läbi viima hakata).
- Huviringide käivitamiseks ja edasiarendamiseks vajalike vahendite, seadmete ja inventari soetamine. Ei toetata vahendite, seadmete ja inventari soetamist (n kontoritehnika), mis ei ole otseselt projekti tegevustega seotud.
- Investeeringud põhiteenuste osutamiseks vajalike rajatiste ehitamiseks, laiendamiseks ja uuendamiseks
- Investeeringud innovaatiliste teenuste (sh kogukonnateenused) arendamiseks
- Lairiba infrastruktuur (uue põlvkonna elektroonilise side juurdepääsuvõrgu rajamine)
- Investeeringud puhkemajanduse infrastruktuuri avalikku kasutusse, turismiteabesse ja väikesemahulisse turismi infrastruktuuri (turismiobjektide tähistamine, viidastamine, turismiinfopunktide ehitamine ja uuendamine, turistidele suunatud infomaterjalid ja juhised, nn pehme turismi/ökoturismi rajatised, e-reisikorraldussüsteemide loomine, nn pehme turismi/ökoturismi arendamine, paikkonna tuntuse tõstmine, ühise tunnuse juurutamine, eripära esiletoomine).
- Uuringud ja investeeringud, mis on seotud külade, maapiirkondade ja kõrge loodusliku väärtusega alade kultuuri- ja looduspärandi säilitamise, taastamise ja selle kvaliteedi parandamisega, sealhulgas sotsiaalmajanduslikud aspektid, samuti keskkonnateadlikkusega seotud tegevused.
- Kultuuri- ja looduspärandi säilitamise ja taastamise alased teavitus- ja teadlikkuse tõstmise tegevused, näiteks kaitsealade külastuskeskused, interpreteerimine, temaatilised marsruudid. Väikesemahulise arhitektuuripärandi (n kabelid, sillad, jms) konserveerimine ja kaitse.
- Immateriaalse pärandi (n muusika, folkloor, etnoloogia) säilitamine. Piirkonnale omaste pärimuslike traditsioonide väärtustamine, taaselustamine ja kaasajastamine. Pärimuskultuuri jäädvustamine ja kajastamine – trükised, õppefilmid, meedia, kodulehed internetis, infomaterjalid. Pärimuskultuur hõlmab kohalikke ajalugu ja kultuuri (laul, tants, käsitöö, elamise viis, traditsioonid, toit, ajaloolised sündmused ja kohad, legendid, muistendid jne) ning selle säilitamist.

Investeeringute tegemisel juhindutakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 45 nõuetest.

Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega toetatavate tegevuste loetelu piirata ja täpsustada.

Abikõlblikud ja mitteabikõlblikud kulud tuuakse välja rakenduskava meetmelehel, lähtudes Leader määrusest.

Strateegia meetme sihtgrupp

Äriühingud, FIEd, KOVid, MTÜd, SAd, kohalik tegevusgrupp

Kohaliku tegevusgrupi nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale

Vastab Leader määruses sätestatud nõuetele.

Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega sätestada täiendavaid nõudeid.

LEADER-projektitoetuse taotluste hindamiskriteeriumid

Toodud eraldi välja hindamist puudutavas peatükis (9.3).

Toetuse maksimaalne suurus ja määr strateegia meetme rakendamise korral

Projektide rahastamisel on minimaalne toetussumma 1000 eurot ja maksimaalne toetussumma 20 000 eurot ühe projektitaotluse kohta ühes voorus. Taotleja tohib ühes voorus esitada ühte meetmesse ühe taotluse.

- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 90% abikõlblike kulude maksumusest.
- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on tulu teenimisele suunatud tegevuse või investeeringuga, sh kogukonnateenusega.
- Projektitoetust antakse ettevõtjale kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest.
- Uue põlvkonna elektroonilise side juurdepääsuvõrgu rajamiseks (nn lairiba) antakse toetust kuni 90% abikõlblikest kuludest.
- Leader määrusest tulenevalt võib olla toetuse määraades täiendavaid tingimusi.

Strateegia meetme väljundnäitajad ja sihttasemed

Juurde loodud huviringide/uute huvitegevuste arv: vähemalt 10

- Uute, korrastatud ja kasutuskõlblikuks muudetud huvitegevuse/vaba aja veetmise kohtade arv: vähemalt 15
- Paikkonna tuntuse tõstmist tagavate objektide arv: vähemalt 10
- Uute või uudsete turismitoodete/-pakettide arv: vähemalt 10
- Uute või uudsel kujul esitletavate pärimuskultuuriga seotud tegevuste arv: vähemalt 20
- Toetatud projektide arv: vähemalt 50
- Toetuse kogusumma: 30% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast

Tulemusindikaatorid on välja toodud eesmäärke käsitlevas osas 5.2

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklis 5 nimetatud prioriteedid, mille eesmärkide saavutamisele strateegia meetme rakendamine enim kaasa aitab

Meede panustab enim **EAFRD prioriteedi 6** (sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine) valdkonda b) maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine ning toetab ka valdkonda c) info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kättesaadavuse, kasutamise ja kvaliteedi parandamine maapiirkondades.

Meede 2. ETTEVÕTLUSE ARENDAMINE

Strateegia meetme rakendamise vajaduse lühikirjeldus

Maapiirkonna majandustegevus on ühekülgne eriti äärealadel. Sekundaar- ja tertsiaarsektoril on suurem potentsiaal uute töökohtade loomisel. Ettevõtlustegevuse mitmekesistamine on üks konkurentsivõime parandamise ja täiendavate sissetulekute saamise viise eeskätt põllumajanduseks ebasoodsamates piirkondades. Maapiirkonnas on ressursse, mida kasutades on võimalik maa ja linna erinevusi tasakaalustada: põllumajanduses toimunud muutuste tõttu tühjaks jäänud hooned, mis on kaotanud otstarbe või on alakoormatud, ning loodus- ja kultuuripärand, mille potentsiaali rakendamist kohaliku arengu edendamisel takistab tehniline seisukord, vähene ligipääsetavus ja eksponeeritus, varustatus tugiinfrastruktuuriga, vähesed lisateenused, samuti objektide nõrk omavaheline seotus. Nende objektide ajakohastamine ja neile majandusliku väärtuse andmine tõhustab ettevõtlusalast tegevust ja aitab kaasa maapiirkondade konkurentsivõime tõstmisele.

Meede on suunatud PVL piirkonna ettevõtluskeskkonna ning ettevõtlikkuse arendamisele, konkurentsivõime tõstmisele tootmises ja teeninduses. Meetme põhieesmärgiks on ettevõtluse toetamine ja ettevõtluskeskkonna arendamine uute tehnoloogiate, ressursside säästliku kasutamise ning uute, kvaliteetsete teenuste (sh kogukonnateenuste) ja toodete pakkumise läbi. Meetme rakendamine aitab kaasa maapiirkondade ettevõtluse mahajäämuse pidurdamisele, töökohtade loomisele ja majanduskeskkonna mitmekülgsemaks muutmisele. Ettevõtlus on maapiirkonna elanike arvu languse pidurdamisel ja elatustaseme tõstmisel olulise tähtsusega. Toetatav on mis iganes ettevõtlus, mis toodaks lisandväärtuse ja võimaldaks head palka, ühtegi ettevõtlusvaldkonda eraldi ei eelista.

Strateegia meetme eesmärk

Meetme rakendamisega soovitakse:

- **PVL piirkonna ettevõtluses paremini rakendada kohalikku toorainet, ressursi, potentsiaali** (kohalik inimene, kultuur, loodus, miljööpärand, säästev energia, piiriäärne asukoht)
- Parandada **ettevõtluskeskkonda, suurendada ettevõtlikkust ja ettevõtjate konkurentsivõimet**, pakkuda elanikele ja külastajatele uusi tooteid ja teenuseid
- luua piirkonda uusi ettevõtteid, **luua uusi töökohti** ning säilitada olemasolevaid

- **tõsta palgataset** piirkonnas, et oleks rohkem vähemalt Eesti mediaanpalgaga töökohti

Toetatavad tegevused

1. Investeeringud:

- Ettevõtluse arendamiseks, mitmekesistamiseks ja/või uute töökohtade loomiseks vajalike:
 - seadmete, masinate, inventari ja tarkvaralahenduste ostmine;
 - rajatiste ja ehitiste ehitamine, rekonstrueerimine ja parendamine;
- Objekti ehitamise ja rakendamisega seotud infrastruktuuri väljaehitamine;
- Ettevõtete viidastamine ja tähistamine.
- Turundus ja reklaami alaste tegevuste teostamine, sh kodulehekülgede tegemine

Toetatavad investeeringutegevused peavad vastama järgnevate Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklite nõuetele:

Artikkel 17 Investeeringud materiaalsesse varasse

Materiaalsesse ja/või immateriaalsesse varasse tehtavad investeeringud mis

- b) on seotud ELi toimimise lepingu I lisaga hõlmatud põllumajandustoodete töötlemise, turustamise ja/või tootearendusega; tootmisprotsessi väljund võib olla kõnealuse lisaga hõlmamata toode;

Artikkel 19 Põllumajandusettevõtete ja ettevõtluse areng

- b) investeeringud mittepõllumajanduslike tegevuste loomisesse ja arendamisse (toetust antakse maapiirkondade mikro- ja väikeettevõtjatele ja füüsilistele isikutele ning põllumajandustootjatele või põllumajandustootja majapidamise liikmetele)

Meetmet ei anta toetust põllumajanduslikuks tootmiseks, st kasvatamist ei toetata, töötlemist ja väärindamist toetatakse. Ei toetata põllumajandustehnika (nagu traktorite jms) ostu.

Investeeringute tegemisel juhendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 45 nõuetest.

2. Koolitus- ja teavitustegevused:

- Teavitustegevused (koolitused, õpikojad, juhendamine, infopäevad, konverentsid) sh vajalikud õppematerjalid
- Töölased koolitustegevused (koolitused, seminarid, õppepäevad, töötoad, Eesti-sisesed õppereisid), mis on suunatud PVL piirkonnas elavate ja/või töötavate isikute tööalaste teadmiste ja oskuste tõusule suurendamiseks töötajate konkurentsivõime kasvu

Toetatavad koolitus- ja teavitustegevused peavad vastama järgnevate Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklite nõuetele:

Artikkel 14 Teadmussiire ja teavitus

1. Toetus hõlmab kutsealast õpet ja oskuste omandamise meetmeid ning esitlus- ja teavitustegevust. Kutsealase õppe ja oskuste omandamise meetmed võivad hõlmata koolituskursusi, õpikodasid ning juhendamist. Toetus võib ka hõlmata lühiajalisi

vastastikuseid vahetusi põllu- ja metsamajandusettevõtte juhtorganite tasandil ning põllu- ja metsamajandusettevõtete külastamist.

2. Toetuse kasusaajateks on põllumajandus-, toiduainetööstus- ja metsandussektoris hõivatud isikud, maa valdajad ja muud ettevõtjad, kes tegutsevad maapiirkondades VKEdena. Toetusesaaja on koolituse või muu teadmussiirde ja teavituse osutaja.
3. Teadmussiiret ja teavitust osutavatel asutustel peab olema kõnealuse ülesande täitmiseks asjakohane suutlikkus personali kvalifikatsiooni ja korrapärase koolituse näol.
4. Rahastamiskõlblikud kulud hõlmavad teadmussiirde ja teavituse korraldamise ja osutamise kulusid. Esitlusprojektide puhul võib toetus hõlmata ka vastavaid investeerimiskulusid. Rahastamiskõlblikud on ka osalejate reisi- ja majutuskulud, päevarahad ning ka põllumajandustootjate asendamisega seotud kulud. Kõik käesolevas lõikes nimetatud kulud hüvitatakse toetusesaajale.

Tegevuspiirkonna ettevõtluse arendamiseks koolitus- ja teavitustegevuse elluviimiseks asjakohane suutlikkus: taotleja peab taotluses ära põhjendama PVL tegevuspiirkonnale koolitus- ja teavitustegevusest saadava kasu ning tegevuspiirkonna vajaduse nimetatud koolituse osas, esitama koolituse programmi ja kirjeldama osalejate valiku printsiibid. Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega kehtestada täiendavaid nõudeid koolitaja suutlikkusele ja pädevusele.

Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega toetatavate tegevuste loetelu piirata ja täpsustada.

Abikõlblikud ja mitteabikõlblikud kulud tuuakse välja rakenduskava meetmelehel, lähtudes Leader määrusest.

Strateegia meetme sihtgrupp

Äriühingud, FIEd, KOVid, MTÜd, SAd, kohalik tegevusgrupp Teadmussiirdega seotud projektide puhul lisaks ka seltsingud.

Kohaliku tegevusgrupi nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale

- Vastab Leader määruses sätestatud nõuetele.
- Üle 10 000 EUR investeringuprojektide puhul vajalik esitada äriplaan, sh rahavoogude prognoos.
- Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega sätestada täiendavaid nõudeid.

LEADER-projektitoetuse taotluste hindamiskriteeriumid

Toodud eraldi välja hindamist puudutavas peatükis (9.3)

Toetuse maksimaalne suurus ja määr strateegia meetme rakendamise korral

Projektide rahastamisel on minimaalne toetussumma 1000 eurot ja maksimaalne toetussumma 75 000 eurot ühe projektitaotluse kohta ühes voorus. Taotleja tohib ühes voorus esitada ühte meetmesse ühe taotluse.

- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 90% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on

ettevõtlust toetava tegevuse või investeeringuga, mis ei ole suunatud tulu teenimisele

- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 70% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on õppereisiga
- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on tulu teenimisele suunatud tegevuse või investeeringuga, sh kogukonnateenusega.
- Projektitoetust antakse ettevõtjale kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest
- Seltsingule kuni 100% abikõlblike kulude maksumusest. Seltsingutele investeeringud lubatud ei ole.
- Leader määrusest tulenevalt võib olla toetuse määraades täiendavaid tingimusi.

Strateegia meetme väljundnäitajad ja sihttasemed

- Läbiviidud koolituste arv: vähemalt 5
- Koolitusel osalejate arv: vähemalt 50
- Toetatud projektide arv: vähemalt 10
 - o Sellest ehitamisega seotud projekte: vähemalt 3
 - o Sellest tehnika/seadmete soetamisele suunatud projekte: vähemalt 3
 - o Sellest nn pehmeid projekte: vähemalt 2
- Toetuse kogusumma: 45% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast

Tulemusnäitajad on välja toodud eesmärgi käsitlevas osas 5.2

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklis 5 nimetatud prioriteedid, mille eesmärkide saavutamisele strateegia meetme rakendamine enim kaasa aitab

Meede panustab enim **EAFRD prioriteedi 6** (sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamise) valdkonda a) tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine.

Meede 3. KOOSTÖÖ JA ÜHISTEGEVUSE ARENDAMINE

Strateegia meetme rakendamise vajaduse lühikirjeldus

Koostöö ja ühistegevus on tegevuspiirkonna arendamisel väga olulised. Meetmega soovitakse läbi koostöö ja ühistegevuse arendamise Piiriveere Liideri strateegia eesmärkide saavutamisele kaasa aidata. Seega peavad koostöö ja ühistegevuse arendamise tegevused kaasa aitama meetmetes 1 ja 2 välja toodud eesmärkide täitmisele. Vajadus meetme rakendamiseks kattub sisu osas meetmete 1 ja 2 all toodud vajaduste

lühikirjeldusega. **Meede koosneb kahest osast: Meede 3.1 Ühistegevuse arendamine ning Meede 3.2 Koostöö arendamine.**

Meetme 3.1 keskseks tegevuseks on tegevuspiirkonnasisesed ühisprojektid. Projektitaotleja peab projektitaotluses kirjeldama, milline on ühistegevusest saadav kasu igale partnerile/osapoolle. Toetatakse ka väljaspool Piiriveere Liideri tegevuspiirkonda olevatelt organisatsioonidelt (näiteks edumeelsed ettevõtted, teadusasutused, ülikoolid jne) oskusteabe jms sisseostmist eeldusel, et see toob kasu Piiriveere Liider tegevuspiirkonnale.

Meetme 3.2 keskseks tegevuseks on koostööprojektid Leader määruse mõistes, st Piiriveere Liideri koostööprojektid teiste tegevusgruppidega Eestis strateegia rakendamiseks (tegevusgruppide riigisisene koostöö) ja rahvusvahelised koostööprojektid (tegevusgruppide piiriülene koostöö) strateegia rakendamiseks. Koostöö arendamise tegevused peavad kaasa aitama meetmetes 1 ja 2 välja toodud eesmärkide täitmisele. Täpsemat infot kavandatava koostöö kohta annab peatükk 8.

Strateegia meetme eesmärk

Meetme eesmärgiks on ühistegevuse ja koostöö arendamine.

Meetme 3.1 rakendamise soovitakse:

- Suurenendada ühistegevuses osalevate organisatsioonide arvu ning kogukondade ja organisatsioonide suutlikkust
- Aidata kaasa meetmete 1 ja 2 eesmärkide täitmisele

Meetme 3.2 rakendamise soovitakse arendada koostööd teiste tegevusgruppidega nii Eestis kui piiriülel.

Toetatavad tegevused

- Sihtgruppide võrgustikke (ettevõtjad, kogukonnad, noored jne), sh katusorganisatsioonid ja tugistruktuure ja/või nende liikmeskonda tugevdavad koolitustegevused (sh Eesti-sisesed õppereisid ning välisõppereisid juhul, kui sihtrühmana on kaasatud esindajad vähemalt kolmest PVL piirkonna omavalitsusest).
- Ühisturundustegevused (paketid, messid, turundusmaterjalid jne).
- Paikkonna tuntuse tõstmiseks uute ürituste algatamine või juba ellukutsutud ürituste uuele, kõrgemale tasemele viimine. Korduvüritusi/ traditsioonilisi üritusi ei toetata (ühte üritust toetatakse kuni 2 korda).
- Piirkonna atraktiivsust ja tuntust toetavad ühistegevused (üritused, esitlused, teavitused).
- Ühistegevuse projektid, mis aktiveerivad meetme 1 ja 2 sihtgruppe, toetavad nende suutlikkust ja mis soovitatavalt lõppevad konkreetse tulemusega (n laadad, ühisnäitused, muud ühisüritused).
- Ühistegevused erinevate vanuserühmade, sh noorte ettevõtlikkuse, tööhõive ja kogukondliku aktiivsuse suurendamiseks.
- Ühistegevuste läbiviimisega seotud juhendamine (eksperdid, lektorid, koolitajad).

Meetmest 3.1 on lubatud investeringute tegemine kuni 20% abikõlblikest kuludest.

Meetmes 3.2 on investeringud lubatud.

Teenusepakkujaid ja tarnijaid ei loeta ühistegevuse (partnerite) hulka. Ühisprojekt viiakse ellu tegevuskava raames, mille kestvus on sätestatud määruuses „Kohaliku tegevusgrupi toetus ja LEADER-projektitoetus.

M 3.1 Toetatavad tegevused peavad vastama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 35 (Koostöö) nõuetele:

1. Käesoleva meetme kohast toetust antakse selleks, et soodustada koostöövorme, millesse on kaasatud vähemalt kaks üksust ning milles käsitletakse eelkõige järgmist:
 - a) koostööalased lähenemisviisid liidu põllumajandus- ja metsandussektorite ning toidutarneahela eri osalejate ning muude osalejate vahel, kes aitavad kaasa maaelu arengu poliitika eesmärkide ja prioriteetide saavutamisele, kaasa arvatud tootjarühmad, ühistud ja tootmisharudevahelised organisatsioonid;
 - b) klastrite ja võrgustike loomine (üksnes hiljuti moodustatud klastritele ja võrgustikele ning nendele, kes alustavad enda jaoks uut tegevust).

Koostöö hõlmab muuhulgas:

- koostöö väikeettevõtjate vahel, et korraldada ühiseid tööprotsesse ning jagada vahendeid ja ressursse, ning maaturismiga seotud turismiteenuste arendamine ja/või turustamine
- ühe või mitme maaelu arengut käsitleva liidu prioriteediga seotud muude kui määruse (EL) nr 1303/2013 artikli 2 punktis 19 osutatud kohaliku arengu strateegiate rakendamine, eelkõige muude kui määruse (EL) nr 1303/2013 artikli 32 lõike 2 punktis b osutatud avalik-õiguslike ja eraõiguslike isikute partnerite rühmade poolt;
- põllumajandustegevuse mitmekesistamine tervishoiu, sotsiaalse lõimumise, kogukonna toetatud põllumajanduse ning keskkonna- ja toitumisalase haridusega seotud tegevuste kaudu.

M3.2 Toetatavad tegevused peavad vastama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 44 (LEADERi koostöötegevus) nõuetele.

Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega toetatavate tegevuste loetelu piirata ja täpsustada.

Abikõlblikud ja mitteabikõlblikud kulud tuuakse välja rakenduskava meetmelehel, lähtudes Leader määruusest.

Strateegia meetme sihtgrupp

Meede 3.1 Äriühingud, FIEd, KOVid, MTÜd, SAd, kohalik tegevusgrupp.

Meede 3.2 kohalik tegevusgrupp

Kohaliku tegevusgrupi nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale

- Vastab Leader määruuses sätestatud nõuetele.
- Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega sätestada täiendavaid nõudeid.

LEADER-projektitoetuse taotluste hindamiskriteeriumid

Meede 3.1 Toodud eraldi välja hindamist puudutavas peatükis (9.3)

Meede 3.2 Koostööprojektid kiidab heaks üldkoosolek, hindamiskriteeriume koostööprojektide puhul ei rakendata.

Toetuse maksimaalne suurus ja määr strateegia meetme rakendamise korral

Projektide rahastamisel on minimaalne toetussumma 1000 eurot ja maksimaalne toetussumma 20 000 eurot ühe projektitaotluse kohta ühes voorus. M 3.1 puhul tohib taotleja ühes voorus ühte meetmesse esitada ühe taotluse, M 3.1 kohaliku tegevusgrupi projektide ja M3.2 projektide puhul seda piirangut ei ole.

- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 90% abikõlblike kulude maksumusest
- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 70% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on õppereisiga
- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on tulu teenimisele suunatud tegevuse või investeeringuga, sh kogukonnateenusega.
- Projektitoetust antakse ettevõtjale kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest.
- Kohalikule tegevusgrupile antakse koostööprojekti ettevalmistamiskuludeks toetust kuni 100% abikõlblike kulude maksumusest ning koostööprojektiks antakse toetust kuni 90% abikõlblike kulude maksumusest.
- Leader määrusest tulenevalt võib olla toetuse määrades täiendavaid tingimusi.

Strateegia meetme väljundindikaatorid ja sihttasemed

Meede 3.1

- Läbiviidud ühistegevuste arv: vähemalt 20
- Ühistegevustes osalejate arv: vähemalt 100
- Toetatud projektide arv: vähemalt 15
- Toetuse kogusumma: 20% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast

Meede 3.2

- Toetatud projektide arv: vähemalt 5
- Piiriüleste koostööprojektide arv: vähemalt 1
- Toetuse kogusumma: 5% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast

Tulemusnäitajad on välja toodud eesmäärke käsitlevas osas 5.2

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklis 5 nimetatud prioriteedid, mille eesmärkide saavutamisele strateegia meetme rakendamine enim kaasa aitab

Meede panustab enim **EAFRD prioriteedi 6** (sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku Arengu edendamise) valdkonda a) tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine ja b) maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.

Meede C. TAASTEKAVA MEEDE

Strateegia meetme rakendamise vajaduse lühikirjeldus

COVID-19 puhang on avaldanud maaelu arengule olulist negatiivset mõju. Meede on suunatud PVL piirkonna taotlejatele COVID-19 haigust põhjustavast koroonaviiruse kriisist tingitud negatiivsete majanduslike tagajärgedega toimetulemiseks, kriisi mõju leevendamiseks (COVID-19 kriisist põhjustatud probleemide lahendamiseks) COVID-19 kriisi tõttu peatunud või aeglustunud tegevuste taas käivitamiseks ning COVID-19 kriisi taaspuhkemise ärahoidmiseks (ennetamiseks). Meetme abil on võimalik toetada piirkonnas saanud enim kriisist kannatada saanud valdkondi: ettevõtlust, kolmanda sektori tegevust ja üldist toimetulekut.

Strateegia meetme eesmärk

Meetme rakendamisega soovitakse:

- toetada PVL piirkonna ettevõtjaid, kellel on tekkinud majandusraskused (tooraine kallinemine, tarneraskused jms) konkreetselt tingituna COVID-19 haigust põhjustavast koroonaviiruse kriisist.
- toetada kolmandat sektorit (MTÜ-d) COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse levikuga seotud mõjude leevendamisel
- toetada üldist toimetulekut COVID-19 haigust põhjustavast koroonaviirusest tingitud olukorraga toimetulemisel ja kriisi tagajärgede leevendamisel.

Toetatavad tegevused

Ettevõtluses

- protsesside automatiseerimine
- olmetingimuste loomine
- tegevuste planeerimine, läbiviimine järgmise COVID-19 kriisi ennetamiseks
- koolituste ja ürituste korraldamine
- veebiseminaride korraldamine ja vastavate tehniliste lahenduste soetamine

Kolmanda sektori tegevuses

- protsesside automatiseerimine
- olmetingimuste loomine
- tegevuste planeerimine, läbiviimine järgmise COVID-19 kriisi ennetamiseks
- koolituste ja ürituste korraldamine
- tööjõukulu toetamine
- veebiseminaride korraldamine ja vastavate tehniliste lahenduste soetamine

Üldises toimetulekus

- inimestele suunatud tegevused (teenused) mis taastavad toimetulekut ja loovad ennetavaid tingimusi uuteks võimalikeks COVID-19 kriisi olukordadeks.

M C Toetatavad tegevused peavad vastama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 58 a (Taastekava vahenditest rahastatava meetme) nõuetele:

Taastekava vahenditest rahastatavas meetmes on võimalik kasutada täiendavaid vahendeid põllumajandussektori ja maapiirkondade olukorra leevendamiseks seonduvalt COVID-19 tagajärjel tekkinud olukorraga. Nimetatud vahendeid rakendatakse lähtudes eelkõige maaeluministri määruse „Kohaliku tegevusgrupi toetus ja LEADERprojektitoetus“ nõuetest. Selles meetmes vastuvõetud, rahuldatud ja makstud taotlusi tuleb eraldiseisvalt käsitleda,

Strateegia meetme sihtgrupp

Äriühingud, FIEd, KOVid, MTÜd, SAd, kohalik tegevusgrupp.

Kohaliku tegevusgrupi nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale

- Vastab Leader määruuses sätestatud nõuetele.
- Tegevusgrupp jätab endale õiguse iga-aastase rakenduskava meetmelehega sätestada täiendavaid nõudeid.

LEADER-projektitoetuse taotluste hindamiskriteeriumid

Toodud eraldi välja hindamist puudutavas peatükis (9.3)

Toetuse maksimaalne suurus ja määr strateegia meetme rakendamise korral

Projektide rahastamisel on minimaalne toetussumma 1000 eurot ja maksimaalne toetussumma 40 000 eurot ühe projektitaotluse kohta ühes voorus. Taotleja tohib ühes voorus esitada ühe taotluse.

- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 90% abikõlblike kulude maksumusest
- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 70% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on õppereisiga
- Projektitoetust antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest, kui tegemist on tulu teenimisele suunatud tegevuse või investeeringuga, sh kogukonnateenusega.
- Projektitoetust antakse ettevõtjale kuni 60% abikõlblike kulude maksumusest.
- Kohalikule tegevusgrupile antakse koostööprojekti ettevalmistamiskuludeks toetust kuni 100% abikõlblike kulude maksumusest ning koostööprojektiks antakse toetust kuni 90% abikõlblike kulude maksumusest.
- Leader määruusest tulenevalt võib olla toetuse määrades täiendavaid tingimusi.

Strateegia meetme väljundindikaatorid ja sihttasemed

- toetatud projektide arv: vähemalt 4
 - toetatud ettevõtlussektori esindajad: vähemalt 2
 - toetatud MTÜ-d: vähemalt 4
- toetatud investeeringute arv: vähemalt 2

- toetatud taastatud tegevused: vähemalt 2
- toetatud loodud ennetavad lahendused 3

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklis 5 nimetatud prioriteetid, mille eesmärkide saavutamisele strateegia meetme rakendamine enim kaasa aitab

Meede panustab enim **EAFRD prioriteedi 6** (sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine, keskendudes järgmistele valdkondadele:

- a) tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine;
- b) maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine;
- c) info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kättesaadavuse, kasutamise ja kvaliteedi parandamine maapiirkondades

8. VÕRGUSTUMINE JA KOOSTÖÖ

Kõige tihedam riigisisene koostöö on olnud ning on jätkuvalt kavas Kagu-Eesti tegevusgruppidega, kelleks on Võrumaa, Põlvamaa ja Valgamaa partnerluskogud ning Peipsi järvega piirnev Tartumaa Arendusselts.

PVL osaleb **Peipsimaa koostöövõrgustikus** koos Peipsi-Alutaguse Koostöökoja, Jõgevamaa Koostöökogu, Tartumaa Arendusseltsi, Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Koguga. Oleme ellu viinud **piiriülese koostööprojekti** „Tervisespordi edendamine Peipsimaal ja kogemuste vahetamine Lõuna-Karjala regioonis (*Tips from Estonia - Experience for South-Karelia!*)“, eelarve ca 6800 eurot, mille raames korraldati Peipsimaal tervisespordi edendamise turundust, vahetati valdkonnas kogemusi, korraldati koolitus-õppereisid Saksamaale ja Lõuna Karjalasse. Sama koostöövõrgustiku koostööpartneritele ka **tulevikus huvi pakkuvaks riigiväliseks koostöövaldkonnaks** (Soome partneritega koostöös) on siseveekogude kasutamine turismiressursina, **eesmärgiks** nii sise- kui välituristide arvu kasv.

Samuti oleme ellu viinud **riigisisese koostööprojekti** „**Elu kahe maailma piiril**“ (nn kollaste raamide projekt), kus partneriteks: Tartumaa Arendusselts, Põlvamaa Partnerluskogu, Valgamaa Partnerluskogu, Võrumaa Partnerluskogu, eelarve 21,3 tuh eurot, põhiteemadeks National Geographic kollaste akende ja infotahvlite valmistamine ja paigaldamine ja turunduskorraldus (avamissündmus, artiklid ajakirjanduses, trükised, koduleht). Selle projekti tulemusena on moodustunud nn **NG kollaste akende koostöövõrgustik ning riigisiseseks koostöö valdkonnaks nimetatud võrgustiku raames on jätkuv kogukondade arendamine ja koostöö ettevõtjatega, eesmärgiga piirkonna turismipotentsiaali võimalikult hästi ära kasutada.**

Koostöös Tartumaa Arendusseltsi, Valgamaa Partnerluskogu, Põlvamaa Partnerluskogu, Võrumaa Partnerluskogu tegevusgruppidega oleme kaasatud **MTÜ Maitsev Lõuna-Eesti** liikmeskonda ja

tegevustesse, mille raames on edukalt käivitatud **Tartu Lõunakeskuses taluturg**, mis on laienenud ka Pärnu Keskusesse.

Peamisteks **valdkondadeks**, milles **koostöö** saaks anda piirkonna ja kohaliku tegevusgrupi arengule lisandväärtust, arvestades tegevusgrupi eripärasid, on kultuuripärand, sotsiaalne kaasatus, ettevõtluse arendamine. Koostöös teiste Lõuna-Eesti ja Kagu-Eesti tegevusgruppidega oleme kaardistanud võimalikke koostöökohti (sh **Peipsimaa koostöö ning NG projekti koostöö jätkumine uute koostööprojektide raames, sh rahvusvahelisel tasandil**) ning arutelud konkreetsete koostööprojektide kavandamise osas juba käivad. Vajadusel kasutatakse ka **piiriüleste koostööprojektide ettevalmistamiseks** võimaldatavat toetust, et ideid läbi arutada ja konkretiseerida ning projektideks formuleerida, et tegemist ei oleks pelgalt kogemustest õppimise ja teise tegevusgrupi tegemistega tutvumisega, vaid konkreetse koostööprojektiga. Oleme kavandanud eraldi alameetme tegevusgrupi koostööprojektide jaoks (Meede 3.2), planeerides sellesse suunata 5% projektitoetuse kogueelarvest.

Lisaks tehakse **võrgustikutööd** ka teiste Eesti tegevusgruppidega, korraldades näiteks õppereise, et õppida teiste kogemustest ning võttes vastu teiste tegevusgruppide esindusi, tutvustamaks neile meie tegevusgrupis tehtavat. Nii oleme külastanud Valgamaa Partnerluskogu, Põlvamaa Partnerluskogu, Võrtsjärve Ühenduse, Kirderanniku Koostöökogu, Pärnu Lahe Partnerluskogu, Hiidlaste Koostöökogu, Saarte Koostöökogu tegevuspiirkondi ning vastu võtnud Võrtsjärve Ühenduse, Põlvamaa Partnerluskogu, Mulgimaa Arenduskoja ja Arenduskoja õppereise. Osaleme riiklikus maaeluvõrgustikus läbi Maamajanduse Infokeskuse korraldatavate ürituste, samuti **Leader Foorumi** ettevõtmistes. 01.01.2013 liitusime **Leader Liiduga** ning oleme aktiivselt teinud ettepanekuid Liidu töö korraldamiseks ning andud oma panuse konkreetsete ürituste läbiviimiseks (n Mardilaada seminari korraldamisel infovahetus Soome poolega).

Peame oluliseks, et rahvusvaheline koostöö ei piirduks vaid LEADER projektidega. 2009-2011 viisime Elukestva Õppe Programmi raames SA Archimedes vahendusel ellu **Grundtvig õpikoostööprojekti** „AMBIANCE“ aktiivseks kodanikuks olemise teemal, partneriteks: Zeuxis Innovations Ltd (Küpros - koordinaator), Grup Scolar industrial Stefan Prociu (Rumeenia), EURO-NET (Itaalia), ONECO - Organizacion de Educacion Comunitaria (Hispaania), DruLATvo mladinski ceh (Sloveenia), College of Social Sciences (Leedu), Zwiazek Stowarzyszen MULTIKULTURA (Poola), Northumberland College (Suurbritannia). **Põhjamaade Ministrite Nõukogu Nordplus programmi** rahastusel osaleme **kahes koostööprojekti**s, et võimaldada kogukondade esindajatele osaleda koostöös Põhjamaadega kohaliku kultuuri ja pärandi ning kodanikuaktiivsuse suurendamise valdkonnas. Aastatel 2014 – 2016 kestvas **täiskasvanu-koolituse projekti** „Raising Adults‘ Cultural Awareness and Expression through Cultural Heritage“ / “Täiskasvanute kultuurialase teadlikkuse ja eneseväljenduse suurendamine pärandikultuuri kaudu“ osalevateks riikideks on Leedu, Soome, Rootsi, Läti, Eesti. Projekti raames õpitakse tundma teiste riikide kultuuripärandit, viiakse läbi kohalikke seminare, õpitakse kultuuripärandit digitaliseerima ja teistele presenteerima. Projekti lõpus valmib CD „Balti- ja põhjamaade kultuuripärand“. Aastatel 2014–2015 kestvas **rahvusvahelises mobiilsusprojekti**s „Developing Active Citizenship“ / „Aktiivseks kodanikuks olemise edendamine“ osalevateks riikideks on Leedu, Rootsi, Läti, Eesti. Projekti raames saab iga partner saata teise partnerriiki nädalaseks perioodiks tutvuma sealse organisatsiooni tööga kohalike kogukondade ja inimeste kaasamisel 4 inimesest koosneva grupi. Igal lähetusel keskendutakse erinevale teemale, näiteks:

aktiivne osalus kohalikus kogukonnas (Leedu), vastutustundlik suhtumine keskkonnaga seotud teemadesse, n taaskasutus (Rootsi, Läti), vabatahtlik töö (Eesti).

Rahvusvahelisi õppreise korraldades oleme proovinud keskenduda samuti nendele tegevusgruppidele, mis asuvad piiri ääres. Nii on loodud **koostöökontaktid külalstatud kohalike tegevusgruppidega** Lätis Daugavpils piirkonnas tegutseva kohaliku tegevusgrupiga Daugavpils un Ilūkstes novadu partnerība Kaimiņi ja Jekabpils piirkonna tegevusgrupiga Selija ning Bauska lähistel paikneva tegevusgrupiga Bauskas rajona lauku partnerība, Leedus Rokiskis piirkonnas paikneva tegevusgrupiga Rokiškio, Ungaris Czerhatalja tegevusgrupiga, Soomes Etelä-Karjalan Kärki-Leader ja West Saimaa tegevusgruppidega ning Irimaal Cavan-Monaghan piirkonna tegevusgrupiga, kelle tegevuspiirkondi oleme ka külasthanud. Piiriveere esindajad on osa võtnud ka iga-aastastest **LINC konverentsidest** Austrias, Saksamaal, Eestis, Soomes. Lisaks on kasutatud võimalusi osaleda teiste organisatsioonide korraldatud õppereisidel vms rahvusvahelistel üritustel, et teiste kogemustest õppida ning enda tegevusi tutvustada. Osalejateks on olnud erinevad PVL tegevustega seotud inimesed nii omavalitsustest, mittetulundussektorist kui ettevõtjate seast. Riigivälisel võrgustiku- ja koostöö planeerimisel olemegi võtnud peamiseks suunaks keskenduda koostööle piiriäärsete tegevusgruppidega ning koostöö teemad tulenevad vajadusest aidata kaasa piiriärse asukohaga kaasnevate probleemide lahendamisele.

9. STRATEEGIA RAKENDAMISE JUHTIMINE JA SEIRE

Strateegia on koostatud ajaperioodiks 2015-2022

Igal aastal koostab juhatus järgneva aasta kohta eelarve ja tegevuskava, mille kinnitab tegevusgrupi üldkoosolek.

2015. aasta lõpus ning 2016. aasta alguses tegeletakse strateegiaperioodi ettevalmistamisega, tulenedes Piiriveere Liideri põhikirjast ning uue perioodi Leader määrusest. Ettevalmistavad tööd hõlmavad:

- Hindamiskomisjoni moodustamine
- Hindamiskorra uuendamine
- Projektide monitooringu ja seire kavandamine (seirekord)
- Teavitustegevuste ja koolituste kavandamine ja läbiviimine (meetmenõustajad, hindajad, taotlejad)
- Taotlejate nõustamine, vajadusel taotlejatele juhendmaterjali(de) koostamine

Tagamaks strateegia toimimine ning jätkusuutlik arendustegevus, viib tegevusgrupp pidevalt läbi **seiret ja sisehindamist**. Infot kogutakse MAK Leader-meetme indikaatorite saavutustaseme kohta, et oleks võimalik näidata, kuidas tegevusgrupi strateegia panustab MAK eesmärkide täitmisesse ning hindamaks oma panust EL maaelu arengu eesmärkide saavutamisse. **Sisehindamise** abil hindab tegevusgrupp jooksvalt oma tegevusi, et kogemustest õppida, tööplaani kohandada ja kavandatavaid tegevusi vajadusel korrigeerida. Seireks ja sisehindamiseks vajalikud lähteandmed koondab ja analüüsib tegevusgrupi büroo, ettepanekud üldkoosolekule vajalike muudatuste osas (näiteks vajadus strateegiat muuta) teeb juhatus vastavalt vajadusele (eeldatavasti korra aastas). Kui tegemist on sisulist arutelu vajavate muudatustega, toimuvad selleks strateegiarühma koosolekud, strateegiarühm esitab oma ettepanekud juhatusele kinnitamiseks ning see omakorda üldkoosolekule (kui tegemist on strateegia muutmisega).

Taotluste menetlemine ja hindamine toimub vastavalt **hindamiskorrale**. Traditsiooniks on saanud taotlejatele infopäevade korraldamine, tutvustamiseks meetmeid ja taotlemise reegleid kui ka häid näiteid ning tüüpilisi vigu projektitaotlustes. Heakskiidetud projektide projektijuhtidele on tavaks saanud koostöös PRIAga vastav koolitus korraldada, mis hõlmab projektitaotlejalt oodatavaid tegevusi alates projekti esitamisest kuni aruandluse esitamiseni.

Strateegia muutmise/uuendamine toimub vajadusel vastavalt Leader määruses kehtestatud. Strateegia muutmise vajadus võib olla tingitud arengutest/muudatustest tegevuspiirkonnas (sh võimalik omavalitsuste liitumine), samuti projektide osas teostatavast seirest. Strateegia muudatused arutatakse esmalt läbi juhatuse koosolekul ning lõpliku kinnitamise otsuse teeb üldkoosolek.

Strateegia **rakendamise** saab jaotada kaheks osaks: tegevusgrupi toetus ja projektitoetus. Projektikonkursside meetmete ellu viimiseks hakatakse läbi viima alates 2016. aastast. 2016. ja 2017.

aastal on plaanis läbi viia kaks taotlusvooru (kevadvoor ja sügisvoor), edaspidi eeldatavasti üks voor aastas.

Tegevusgrupi toetuse osas lähtutakse Leader määrusest:

- Tegevusgrupp teeb abikõlblikud kulutused ja esitab PRIA'le tegevuse elluviimist või investeringu tegemist tõendavad dokumendid vastavalt määruses kehtestatud nõuetele.
- Tegevusgrupp edastab teavet taotlusvoorude ja tingimuste ning tulemuste kohta vastavalt määruses kehtestatud nõuetele.
- Tegevusgrupp teavitab PRIA-t taotluse vastuvõtu aegadest vastavalt määruses kehtestatud nõuetele.

Kohaliku tegevusgrupi suutlikkus piirkonna elavdamiseks

Tegevusgrupi toetuse raames ellu viidavaks oluliseks osaks on **tegevused piirkonna elavdamiseks**. Siia kuuluvad infopäevad (sh enne taotlusvoore), koolitused (sh koostöös PRIAga traditsiooniks saanud koolitus taotlejatele, kes juba on saanud projektile rahastamise otsuse), seminarid (n traditsiooniks on saanud Ühishädala raames suure, tervet tegevuspiirkonda kaasava seminari korraldamine), õppereisid (nii enda tegevuspiirkonnas rahastatud objektide tutvustamiseks huvirühmadele kui teiste tegevusgruppide kogemuste tundma õppimiseks) jms. Elavdamise tegevused hõlmavad ka koostööga seotud aspekte, osalemist katusorganisatsioonide töös.

Tulenevalt piirkonna arenguvajadustest ning erinevate valdkondade olukorrast ja spetsiifilistest vajadustest (mida on täpsemalt kirjeldatud peatükis 3), oleme korraldanud ka erinevaid temaatilisi koolitusi (n toidukäitlejate hügieenikoolitus, projektijuhtimise koolitus) ning seda on plaanis teha ka käesoleva strateegia raames. Suurimaks **riskiks** 2015-2022 strateegiaperioodil on asjaolu, et tegevusgrupi baaseelarve on võrreldes eelmise strateegiaperioodiga 20% väiksem. Kuna tegevusgrupi püsikulud on samas suurusjärgus, on elavdamistegevuste eelarve senisest väiksem. **Riski maandamise** võimaluseks on n koolitustel, õppereisidel osalemise eest küsida suuremaid osalustasusid kui seda on seni tehtud (aastatega on suurenenud omafinantseerimise suutlikkus), samuti on võimalik muudest fondidest toetust taotleda, et vajalikul määral elavdamistegevusi teha, tugevdamiseks nii ühingu liikmeid kui tegevuspiirkonna elanikkonda laiemalt. Täiendavaks riskiks on teadmatus, millal täpselt kohalikule tegevusgrupile laekub ettemaks. Riski maandamiseks oleme pidanud läbirääkimisi võimaliku sildfinantseerimise saamiseks. Riskide maandamist aitab tagada ka tegevusgrupi **tegevmeeskonna pikaajaline kogemus ja suutlikkus tegevusgrupi administratiivses ja finantsjuhtimises**. Kogemustest ja tööülesannetest annab ülevaate p 1.2.

Piirkonna elavdamiseks väga olulist mõju käesoleva strateegia kontekstis omab loomulikult projektitoetuste mõju (kolm rakendatavat meetet) tegevuspiirkonnale. Projektitoetuse osas lähtutakse samuti Leader määruses kehtestatud nõuetest, projektitoetuse taotlejaks võivad olla määruses lubatud taotlejad ning rakendatakse määruses lubatud toetusmäärasid, kui rakenduskava meetmeleht ei sätesta teisiti. Kavas on rakendada ka koostööprojekte, milleks on ette nähtud eraldi meede 3.2.

9.1 Hindamiskomisjon

Ühingu hindamiskomisjon moodustatakse põhikirja alusel juhatuse otsusega, kes valib komisjoni liikmed kuni kolmeks aastaks. Hindamiskomisjoni hindamises osalevate liikmete arv on võrdne ühingu liikmeks olevate haldusreformi eelsete kohalike omavalitsuste arvuga, kokku on hindamiskomisjonis koos reservis olevate liikmetega 18 liiget, kellel on kõik komisjoni liikme õigused ja kohustused. Komisjoni tööd juhib esimees või tema ajutisel tööst eemalolekul aseesimees, kes valitakse komisjoni põhiliikmete seast komisjoni poolt lihthäälteenamuse printsiibil. Hindamisel osalevad hindamiskomisjoni liikmed selgitab enne hindamist välja büroo pärast hindamiskomisjoni tervik koosseisus toimunud vajalikke taandamisi. Seejuures lähtutakse eesmärgist tagada kõikide piirkondade esindatus. Juhatuse liikmed hindamiskomisjoni ei kuulu. Kohalik tegevusgrupp tagab, et vähemalt üks kolmandik hindamiskomisjoni liikmetest vahetub kolme aasta jooksul arvates nende liikmete valmimisest.

9.2 Hindamiskord

Taotluste hindamise viib läbi hindamiskomisjon, kelle ülesandeks on hinnata projektitaotlustes kavandatud tegevuste vastavust kohaliku tegevusgrupi strateegiale ja rakenduskavale hindamiskriteeriumite alusel ning koostada hindamistulemuste põhjal projektitaotluste paremusjärjestuse ettepanek. Juhatuse ülesandeks on ettepaneku kinnitamine, et tegevusgrupp saaks PRIAle esitada hindamise tulemuste alusel ettepaneku projektitoetuste paremusjärjestusse seadmise kohta. Taotluste menetlemist ja hindamist korraldab ühingu büroo, kelle põhiülesandeks on tehniline töö hindamisprotsessis (hindamiskomisjonis büroo töötajaid ei ole).

Hindamiskomisjoni liikmed teostavad individuaalse taotluste hindamise hindamiskriteeriumite alusel (hindamiskriteeriumid kinnitab juhatuse koosolek). Hindamiskomisjoni koosolekule eelnevalt korraldatakse komisjoni liikmete ettepanekute alusel paikvaatlus projektiga tutvumiseks. Komisjoni liikmed esitavad hindamistulemused enne hindamiskomisjoni koosoleku toimumist elektrooniliselt büroosse või vastavasse elektroonilisse hindamiskeskonda, et moodustada esialgne paremusjärjestus.

Koosolekul vaadatakse hindamise tulemused üle ning juhul kui komisjoni liikme poolt projektitaotlusele antud hindepunktide keskmised on oluliselt erinevad teiste liikmete hindepunktide keskmisest, peab liige erinevust põhjendama. Komisjoni koosolekul saadud lisateabe ja ühise arutelu alusel on õigus oma hindepunkte põhjendades muuta. Lisaks peab komisjoni liige hindepunktide keskmist põhjendama kui hindamislehel jääb hindepunktide keskmine alla hindamiskriteeriumitega kehtestatud miinimumlävendi. Kui taotlused saavad võrdse hindepunktide summa, korraldab komisjoni esimees hääletuse. Häälte võrdse jagunemise korral jääb taotluste paremusjärjestuses ettepoole taotlus, mille poolt hääletas komisjoni esimees.

Komisjon on otsustusvõimeline, kui komisjoni koosolekul on kohal üle poole hindamises osalenud komisjoni liikmetest. Huvide konflikti olemasolul on komisjoni liige kohustatud end taandama kogu taotlusvoorst.

Projektitaotluste hindamine aluseks on “MTÜ Piiriveere Liider projektitoetuse taotluste menetlemise ja hindamise kord”, mida vajadusel uuendatakse.

9.3 Hindamiskriteeriumid (projektide valikukriteeriumid)

Käesolev strateegia on eelmise, 2007-2013 strateegiaperioodi loogiliseks jätkuks. 2010. aastal läbi viidud küsitluse “Strateegia muutmise vajadus” tulemusel uuendati toonase perioodi keskel strateegiat (vähendades meetmete arvu) ning korrigeeriti ka hindamiskriteeriume.

Praeguses strateegias olevad eesmärgid ja meetmed on sarnased eelneva strateegia eesmärkide ja meetmetega (praeguses meetmes 1 on sisuliselt kokku liidetud eelmise perioodi esimene ja teine meede), seega on suures osas paika jäänud ka projektide valikukriteeriumid, sest need on endiselt **strateegia eesmärkidele ja meetmetele vastavad**.

Kuna kriteeriumid on tegevusgrupi hinnangul võimaldanud õiglast ja objektiivset projektide valikut, on tegemist tegevusgrupi jaoks **asjakohaste** hindamiskriteeriumitega ning nende põhimõtteline muutmine ei oleks põhjendatud. Hindamiskriteeriumid on üle vaadatud erinevatel strateegiarühma koosolekutel, selle tulemusena on sõnastust veidi täpsustatud, samuti täiendavaid selgitusi juurde lisatud, ent põhimõttelisi muudatusi kriteeriumite osas võrreldes eelmise perioodiga ei ole.

Strateegia elluviimise perioodil on strateegiarühma 13.09.2017 seminaril tehtud ettepanekute alusel muudetud meetme 2 hindamiskriteeriumite osakaalusid ja täpsustatud uuenduslikkuse kriteeriumi sõnastust.

Meetmed 1, 2 ja 3:

KRITEERIUM	Punkte: 0-3	Osakaal %	Osakaal %
		M1, 3	M2
1. Taotleja suutlikkus		20	20
Taotleja varasem kogemus piisav (mitmed edukalt elluviidud projektid), tegevused pidevalt toimivad. Omab piisavat inimressurssi tegevuse elluviimiseks ja administreerimissuutlikkust. Osalemine koolitustel (projektiga seotud temaatika). Panustab projekti rohkem kui nõutav omafinantseering (sh ka suuremas mahus vabatahtlik töö). Ettevalmistavad tegevused ja eeltööd taotletava projekti			

<p>jaoks läbi viidud. PVL eelnevalt rahastatud projektid edukalt ellu viidud.</p> <p><i>Selgitus: mõistet „Taotleja“ käsitletakse laiemalt - peetakse silmas nii projektitaotlust esitavat organisatsiooni kui projektimeeskonda, kes projekti elluviimise eest vastutab.</i></p> <p><i>Selgutus: mõistet „Projekt“ käsitletakse laiemalt – peetakse silmas mitte ainult toetusrahade abil elluviidut, vaid ka omavahendite abil tehtut</i></p>			
<p>2. Tegevuse tasandil piirkonna ja elanikegruppide kaasatuse määr. Partnerluspõhimõtete arvestamine, PVL piirkondliku ühistegevuse aspektid, kasu piirkonnale.</p> <p>Tegevusse ja ettevalmistustöösse (sh projektitaotluse koostamine) on kaasatud ja tegevustest saab kasu laiem huvigrupp, mitme sektori esindajad. Kaudsed/otsesed kasusaajad välja toodud ja tegevustesse kaasatud lisaks PVL piirkonnale ka väljastpoolt. PVL piirkonna ühistegevus hästi esile toodud. Kaasamise protsess hästi läbimõeldud ja põhjendatud. Kasu PVL piirkonnale selgelt kirjeldatud. Kaasatute/kasusaajate arvu realistlikkus, tõestatus.</p>		10	0
<p>3. Eesmärgi vastavus tegevusgrupi strateegiale ja meetme eesmärkidele. Seotus arengukavade või teiste arengudokumentidega.</p> <p>Tegevuse eesmärk vastab otseselt tegevusgrupi strateegiale ja meetme eesmärkidele ning tegevuse elluviimise mõju PVL piirkonna arengule on hästi põhjendatud, mõju PVL piirkonna elukeskkonna või konkurentsivõime parandamisele on suur. Projekt on otseses vastavuses ka muus arengukavas (n. piirkondlikud ja temaatilised/valdkondlikud arengudokumentid) tooduga. Kasutatakse kohalikku ressursi ja potentsiaali; n kohalik kultuuripärand, kohalik toore (puit, põllumajandussaadused, savi, liiv jne), kohalik inimene, piiriäärne asukoht vms.</p>		20	20
<p>4. Majanduslik elujõulisus ja jätkusuutlikkus.</p> <p>Projekti lõppedes on tagatud objekti/tegevuse edasine haldamine ja majandamine (tagatud piisav majanduslik, inim- ja ajaressurss). Äriplaani / majandamise kava (sh rahavoogude prognoos) on realistlik ning näitab projekti elujõulisust. Projekti tulemusena säilitatakse või luuakse töökoht(i) ja/või kasvab palgafond.</p>		20	25
<p>5. Uuenduslikkus , lisandväärtus</p>		10	15

<p>Uuenduslik lähenemine piirkonna arendamisel ja probleemide lahendamisel (n rakendatakse uusi/ uuenduslikke meetodeid või lahendusi). On olemuselt uudne/originaalne Piiriveere Liideri piirkonnas. Suurendab oluliselt piirkonna atraktiivsust ja loob olulise lisandväärtuse (sh ammuunustatud vana taaselustamine).</p> <p><i>Selgitus: uuenduslikkuse all peetakse silmas „midagi uut“ Piiriveere Liideri kontekstis (uued teenused, uus kasutusviis, uued meetodid või rakendus, uus lähenemine jne).</i></p>			
<p>6. Projekti eelarve selgus ja ajakava realistlikkus.</p> <p>Eelarve igati korrektne ja läbipaistev. Kulud piisavalt lahti kirjeldatud, mõistlikud ning põhjendatud (otseselt seotud tegevuste elluviimisega). Ajakava realistlik ja loogiline.</p>		20	20
		100	100

Meede C:

KRITEERIUM	Punkte: 0-3	Osakaal %
<p>1. Projekti probleemi kirjeldus, selle vastavus taastekava meetme eesmärkidele ja Piiriveere Liidri strateegia eesmärkidele</p> <p>Tegevuse eesmärk vastab otseselt taastekava meetme eesmärkidele ja tegevusgrupi strateegia eesmärkidele ning tegevuse elluviimise mõju PVL piirkonnale on hästi põhjendatud, mõju PVL piirkonnas COVID-19 põhjustatud kriisi mõjuga toime tulemisele on suur. Projektist kasusaajate hulk on suur. Kirjeldatud on projekti sihtgrupp (kellele tegevused on suunatud).</p> <p><i>Selgitus: mõistet „Taotleja“ käsitletakse laiemalt - peetakse silmas nii projektitaotlust esitavat organisatsiooni kui projektimeeskonda, kes projekti elluviimise eest vastutab.</i></p> <p><i>Selgitus: mõistet „Projekt“ käsitletakse laiemalt – peetakse silmas mitte ainult toetusrahade abil elluviidut, vaid ka omavahendite abil tehtut</i></p>		25
<p>2. Projekti eesmärgi seos COVID-19 põhjustatud kriisiga</p> <p>Projekt on selgelt suunatud COVID-19 põhjustatud kriisist tingitud probleemide lahendamiseks, kriisi tõttu peatunud tegevuste (protsesside) taastamiseks või võimaliku uue COVID-19 kriisi ennetamiseks.</p>		30
<p>3. Projekti eelarve selgus ja ajakava realistlikkus</p>		15

Eelarve igati korrektne ja läbipaistev. Kulud piisavalt lahti kirjeldatud, mõistlikud ning põhjendatud (otseselt seotud tegevuste elluviimisega). Ajakava realistlik ja loogiline.		
4. Projekti jätkusuutlikkus, uue võimaliku COVID-19 põhjustatud kriisi ennetusvõimekus Projekti lõppedes on tagatud objekti/tegevuse edasine haldamine ja majandamine (tagatud piisav majanduslik, inim- ja ajaressurss). Äriplaan / majandamise kava (sh rahavoogude prognoos) on realistlik ning näitab projekti elujõulisust. Projekti tulemusena leevendatakse COVID-19 kriisist põhjustatud olukorda, taastatakse nimetatud kriisi tõttu peatunud tegevusi või ennetatakse uut võimalikku COVID-19 põhjustatud kriisi.		20
5. Taotleja suutlikkus Taotleja suutlikkus taotluses kavandatud tegevus ellu viia, hinnatakse taotleja võimekust tegevuse elluviimiseks.		10
		100

- Hindepunkte antakse täisarvudes 0-3: hinne 0 - puudub täiesti, 1 - vähene, 2 - piisav, 3- väga hea.
- Kui hindamiskriteeriumis nr 3 saab taotleja 0 punkti kõikidelt hindajatelt, tehakse PRIAle esitatavas paremusjärjestuses ettepanek taotlust mitte toetada (jääb alla miinimumlävendi – alla 1,8 punkti).
- Kui taotlus saab vähem kui 60% maksimumpunktidest (alla 1,8 punkti), siis taotlust ei rahastata (tegevusgrupp teeb PRIAle ettepaneku projektitaotlust mitte rahastada).
- Ettevõtlusmeetme projektide puhul hindamiskriteeriumit nr 2 ei hinnata.

10. STRATEEGIA RAHASTAMISKAVA

Strateegia **jätksuutlikkusele** paneb aluse selle realistlikkus ja rakendatavus, mis saavutatakse tänu sellele, et strateegia koostamise protsessi olid pidevalt kaasatud erinevad huvigrupid. Kavandatavate tegevuste jätkusuutlikkuse saavutamisele annab suure panuse kolme sektori vaheline tihe koostöö. Selle tagavad juba nii LEADERi printsiibid ja põhimõtted kui lõppenud strateegiaperioodi koostöökogemus, mis tihendas koostööd avaliku sektori, mittetulundussektori ja ettevõtlussektori vahel. Jätksuutlikkus on tagatud läbi strateegiarühma ja tegevusgrupi liikmete ning juhatuse valmisoleku ja soovi kavandatud meetmeid ellu viia ja kohalikke kogukondi nende ettevõtmistes toetada. Loomulikult mängib jätkusuutlikkuses olulist rolli ka kõik rahastamist puudutav.

Strateegia elluviimiseks planeeritavad rahastamisallikad on mitmekesised, jäädes siiski realistlikkuse piiridesse:

- LEADER toetus
- Liikmemaksud
- Strateegia erinevate tegevuste osamaksud (n õppereisi osalustasu)
- Projektitaotlejate omafinantseering
- Laenud, sildfinantseerimine
- KOV toetus
- Muude programmide vahendid
- Annetused
- Liikmete ja projekti teostajate vabatahtlik töö

Kohalik tegevusgrupp suunab **administratiivkulude katmiseks kuni 20%** kohaliku tegevusgrupi kohta heakskiidetud toetuse summast. See võimaldab piisava inimressursi, et vajadusel kavandada projekte ka muudest allikatest rahastuse taotlemiseks. Taotleme võimaldatavat ettemaksu, vajadusel kasutame sildfinantseerimist. Laenu intressid kaetakse liikmemaksudest ja kohalike omavalitsuste osamaksetest.

Tegevusgrupi toetuse vahenditest peame üleval tegevusgrupi bürood ja personali, nõustame taotlejaid, viime läbi infopäevi, koolitusi, õppereise jms tegevuspiirkonna elavdamise tegevusi.

Strateegiaperioodil 2007-2013 kasutas PVL ära 100% tegevusgrupile eraldatud eelarvest. PRIA 07.10.2015 andmetele tuginedes olime tegevusgruppide võrdluses eelarve kasutamise täpsuses (väljamaksete alusel) esikolmikus. Administratiivkuludeks kasutasime lubatud 20% asemel 19,28 %, suunates 19 736 EUR täiendavalt projektitoetusteks. Ka uuel strateegiaperioodil suunatakse **administratiiv-kuludest üle jäävad vahendid projektitoetuseks.**

Lisaks LEADER vahenditele on toetust taotletud ka **teistest fondidest** (vt peatükk 8) ning seda on plaanis teha ka uuel strateegiaperioodil (näiteks Nordplus, Erasmus+).

Efektiivseks rahakasutuseks oleme strateegias **kehtestanud ka minimaalsest kõrgema omafinantseeringu määra** õppereisiprojektidele – lubatud 90% asemel antakse antakse mittetulundusühingule, sihtasutusele ja kohalikule omavalitsusüksusele projektitoetust

kuni 70% abikõlblike kulude maksumusest. Leiame, et õppereisid on piisavalt motiveerivad, et osalejad oleksid valmis panustama vajaliku 30% kogumaksumusest ning see võimaldab suunata vabaneva ressursi teiste projektide toetamiseks.

Vähemalt 80% eraldatavast eelarvest läheb projektide toetamiseks. **Projektitoetuse eelarve kavandataval jaotusel meetmete vahel oleme lähtunud strateegia eesmärkidest.** Kuna neljast eesmärgist kolm on seotud ettevõtluse arendamisega (ettevõtlus on mitmekesine, ettevõtluses rakendatakse rohkem kohalikku ressursi ja potentsiaali, piirkonna tööealise rahvastiku potentsiaal on tööturul paremini rakendatud) on suurim proportsioon eelarvest kavandatud ettevõtlusmeetmele (M2). Elukeskkonna arendamisega on otseselt seotud üks eesmärk - elanikkonna elukvaliteet on paranenud tänu huvitegevusele ja teenuste kättesaadavusele, ent veidi kaudsemalt ka teine, piirkonna tööealise rahvastiku potentsiaali tööturul paremini rakendamisega seonduv eesmärk. Seega peame õigeks eesmärkide strateegias kajastatuse proportsiooni vastavalt peegeldada ka eelarve jaotuse proportsioonis elukeskkonna meetmele (M2). Et Leader lähenemises on oluline roll koostööl ja ühistegevusel, lähtume meiegi oma strateegias sellest põhimõttest, eraldades veerandi projektitoetuse vahenditest ühistegevuse ja koostöö meetmele (M3).

Jaotuse proportsioon meetmete vahel, mida optimaalseks peame, on seega:

- 30% Meede 1 - Elukeskkonna arendamine
- 60% Meede 2 - Ettevõtluse arendamine
- 10% Meede 3 - Ühistegevuse ja koostöö arendamine (taotlejate projektid 5%, tegevusgrupi projektid 5%)

Projektitoetuse eelarve kavandatav jagunemine aastate vahel:

2022 taastekava meede

2022 100% (meetmed 1, 2, 3)

2023 taotlusvoor jääkide arvelt (meetmed 1, 2, 3).

11. STRATEEGIA SIDUSUS ASJAOMASTE ARENGUDOKUMENTIDEGA

Alljärgnevalt on esitatud ülevaade kohaliku tegevusgrupi tegevuspiirkonnas olulist mõju omavate sekkumistega arvestamisest. Käsitlemist leiavad nii EL ülesed arengudokumendid, riiklikud valdkondlikud arengukavad, maakondlikud ja piirkondlikud arengudokumendid kui tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste arengukavad. Iga arengudokumendi juures on konkreetselt välja toodud seosed Piiriveere Liideri strateegia eesmärkide ja meetmetega.

Euroopa Liidu ülesed arengudokumendid

Kogu EL jaoks on 2020. aastaks kokku lepitud 5 peamist eesmärki. PVL strateegia puudutab eelkõige esimest eesmärki, tööhõive suurendamist 75%ni. PVL strateegia meede ettevõtluse arendamine (M2) panustab otseselt töökohtade loomisse ja säilitamisse.

Euroopa Liidu Territoriaalne Tegevuskava 2020 näeb oma kuue territoriaalse prioriteedi osas ette maapiirkondade arendamist nende unikaalseid eripärasid säilitades ja neid arengueelduseks võttes (vastavalt PVL eesmärk – kohaliku ressursi kasutamine ning M1 - pärandkultuuri säilitamine).

Riiklikud valdkondlikud arengukavad

Konkurentsivõime kava Eesti 2020 kaks keskset eesmärki on tootlikkuse ja tööhõive tõstmine Eestis. Lähiaastate peamine fookus on hariduse ja tööhõive valdkonnal, rõhuasetusega pikaajaliste ja noorte töötute tööturule integreerimisel ning oskuste arendamisel.

PVL strateegia keskendub eesmärgile tööhõive tõstmine, panustades otseselt Ettevõtluse arendamise meetmesse – eesmärgiga luua uusi töökohti ja säilitada vanu (M2).

Teine oluline märksõna 65a ja vanemaaliste tööhõive kasv (et tasandada vähenevat tööealist elanikkonda) seostub PVL eesmärgiga pakkuda elu- ja töökeskkonda vanemaalistele.

Üleriigiline planeering Eesti 2030+ seostab tulevikuperioode nn rohelise ja hõbedase majanduse (*Roheline ja hõbedane majandus on uuelaadiliste ühiskondlike tellimustega seotud tulevikumajanduse üldmõisted. Roheline majandus hõlmab paljusid ettevõtlusvaldkondi alates taastuvenergeetikast, passiivmajade ehitamisest ja materjalide taaskasutusest kuni elektriautode ja mahetoiduainete tootmiseni. Suur osa rohelisest majandusest tugineb biotehnoloogiale. Hõbedane majandus hõlmab eakatele pakutavaid tooteid ja teenuseid, mis kindlustavad pikeneva eluea veetmise tervena, aktiivsena ja turvaliselt.*) arenguga, milles oluline koht on eakate inimeste tööhõivel, mis seostub nii PVL ettevõtlusmeetmega (M2) kui ka elanikkonna vanusstruktuurile vastava elukeskkonna meetmega (M1).

Tööhõivega (PVL M2) seondub ka **Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020**, mille üks katuseesmärk on tootlikkuse kasv. Tööhõive osas keskendutakse tööturu struktuursete muutuste esilekutsumisele kõrget lisandväärtust loovate töökohtade osakaalu suurendamise abil (PVL M2, rohkem mediaanplagaga töökohti). *Kõrge lisandväärtusega töökohad on Eesti keskmise või kõrgmea palgaga ning tööhõive kasv vanusrühmades 20-64a.*

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 eesmärki *Toimepiirkondade arengueelduste parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike hüvede kättesaadavus* panustab PVL mitmel moel – esiteks seostub see PVL eesmärgiga kasutada paremini ära kohalikke eripära ja ressursse ning teiseks panustab PVL elukvaliteedi tõusuga seonduvasse strateegia eesmärki: *kvaliteetseid teenuseid ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond* paremate vabaaja veetmise võimalustega (PVL M1). Regionaalarengu strateegia Lõuna-Eesti arenguprioriteedid (*piirkondade omanäolisust tugevdavate tegevusalade ja kohaturunduse toetamine, tugevdada piirkonna turismipotentsiaali ning suurendada Lõuna-Eesti kultuuripärandi kasutuselevõttu töökohtade ja uue ettevõtluse loomisel*) kattuvad otseselt PVL eesmärgiga kasutada ära kohalikke potentsiaali ning rõhutada piirkondlikke eripärasid.

Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti” strateegia eesmärk on suunata majandust nutika spetsialiseerumise meetodil ja seega soodustada kasvualdkondi, mille hulka kuulub ka nt ressurside efektiivsem kasutamine, mille alla kuuluvad nt innovaatiline ehitus „Tark maja“, mida toetab PVL eesmärk eelisarendada innovaatilisi kohalikke ettevõtmisi.

Eesti riiklik turismi arengukava 2014-2020 meede 3.1 arendada piirkondlikke turismitooteid seab eesmärgiks luua ja arendada igale piirkonnale omaseid turismitooteid ja teenuseid ning siduda need ühtseks tervikuks ning kattub PVL eesmärgiga kasvatada piirkonna tuntust ja atraktiivsust (M3).

MAK 2014-2020 eesmärkide täitmisele lähenetakse komplekselt, arendades ühelt poolt ettevõtlust ning teiselt poolt tugevdades kohaliku kogukonna tegevust.

Ehkki PVL strateegia koostatakse otseselt lähtuvalt Eesti Maaelu arengukavast, arvestades LEADER meetme põhimõtteid ja LEADER-lähenumist eri sektorite koostöös, toome siinkohal välja need MAK LEADER meetme lähtekohad, mis kattuvad kõige otsesemalt PVL strateegia eesmärkidega:

- Ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine (PVL M2), eelkõige läbi ühistel tegevustel põhinevate tegevuste rakendamise (PVL M3).
- Piirkondlike eripärade parem rakendamine (PVL eesmärk).
- Uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine sh kogukonnateenuste arendamisel (PVL eesmärk ja M1).

Maakondlikud ja piirkondlikud arengudokumendid

Ehkki PVL piirkond ei ole seotud ainult Setomaaga, moodustavad 4 valda sellest siiski suure osa ning ühisosa ja kattuvaid eesmärke **Setomaa ühtse ettevõtlusstrateegiaga** on palju:

- Majandusliku mitmekesisuse tagamine (majanduskeskkonna mitmekülgsemaks muutmine M2)
- Kõigi ressursside ratsionaalsem ja säästlikum kasutamine (eesmärk - kohaliku ressursi ja potentsiaali parem rakendamine)
- Täielikuma tööhõive saavutamine (töökohtade loomine M2)
- Ettevõtete käibe ja töötajate sissetulekute suurenemine, väikeettevõtete arvu kasv (ettevõtete toetamine M2)
- Keskkonnateadlikkuse tõus (hea elukeskkond ja miljööväärtus M1)
- Euroopa Liidu idapiiri võimaluste parem kasutamine eesmärk - (kohaliku ressursi ja potentsiaali parem rakendamine)
- Piirkonna maine paranemine (Piirkonna atraktiivsust ja tuntust toetavad ühistegevused M3)

Samuti on palju kattuvusi koostamisel oleva **arengukava Setomaa 2020** eesmärkidega: näiteks kohaliku ressursikasutuse (eesmärk), ettevõtluskeskkonna (M2), tööhõive (eesmärk), pärimuskultuuri (M1), kodanikuühiskonna ja kogukonnateenuste (eesmärk) osas. Setomaa 2020 üldised strateegilised eesmärgid kattuvad otseselt PVL omadega järgmistes valdkondades: Tööhõive, keskmine sissetulek ja ettevõtete arv on kasvanud (PVL M2), pärimuskultuur on elujõuline ja jätkusuutlik (M1), suurenenud on piirkonnaülene koostöö eri valdkondades (M3).

Põlvamaa arengukava 2011-2017 strateegiliste eesmärkide keskmes on **inimeste heaolu**, ning strateegilised eesmärgid kattuvad PVL strateegia järgmiste meetme-eesmärkidega: 1) Hea elukeskkond elamiseks, töötamiseks ja puhkamiseks (PVL M1, elukvaliteet ning elukeskkond), ning 2) Arenev ettevõtluskeskkond ja töökohad (PVL M2, ettevõtlus). Oluline on seos ka PVL eesmärgiga kasutada kohalikku ressursi ning Põlvamaa arengukava eesmärgiga arendada kohalikke tooteid ja teenuseid nii, et need oleksid seotud roheline maakonna põhimõtetega ning moodustaksid osa Põlvamaa identiteedist. Otsene kattuvus on ka Põlvamaa arengukava kultuurivaldkonna eesmärgiga *Pärimuskultuuri säilitamine ja tugevdamine, ehedate ja atraktiivsete kultuurisündmuste korraldamine* (PVL M1).

Võru maakonna arengustrateegia 2009-2019 tugineb 6-le maakonnale olulise tähtsusega valdkonnale, millest otseselt PVL strateegia eesmärkidega kattuvad:

1) Võrumaa omapära (*Edendada ajaloolise Võrumaa omapärast keele- ja kultuurikeskkonda ning väärtustada selle kaudu piirkonda tervikuna, toetades ja elushoides piirkonna põliskultuuri, miljööväärtusi ja pärimuskultuuri* - otseselt sidus PVL pärimuskultuuri ja miljööväärtuste meetmega M1), 2) Maaelu ning 3) Ettevõtlus ja kutseharidus (*väärtustada kohalikke ressursse, piirkondlikku omapära, parandada tingimusi käsitööettevõtlusega tegelemiseks maapiirkondades* - PVL M2)

Kalanduspiirkondade säästva arengu meetmega kattuvaid tegevusi ei ole.

Kohalike omavalitsuste arengukavad

Räpina valla arengukava aastateks 2012-2020 eesmärkide kattuvus PVL strateegia eesmärkide ning meetme-eesmärkidega:

- mitmekülgsed võimalused huvi-, kutse- ja täiskasvanuhariduseks (M1),
- elanikkonnale huvitegevuse võimaluste loomine (M1),
- hea ettevõtluskliima ja toimiva kodanikuühiskonna tagamine (M2),
- ettevõtluse arengu soodustamine (M2)
- Kohaliku identiteedi tugevdamine, kogukondade arendamine (M1, eesmärk)

Orava valla arengukava aastateks 2012-2020 eesmärkide kattuvus PVL strateegia eesmärkide ning meetme-eesmärkidega:

- otstarbekas ressursside kasutamine (eesmärk)
- identiteedi ning maine tõstmine, kohalike väärtuste ning traditsioonide säilitamine (M1)
- koostöö arendamine kõigi institutsioonide ja huvigruppidega vallas, naabervaldadega ning sõprusvaldadega välismaal (M3)

Misso valla arengukava aastateks 2013-2025 eesmärkide kattuvus PVL strateegia eesmärkide ning meetme-eesmärkidega:

- tugevad külakogukonnad, atraktiivne looduskeskkond, mitmekesine elukeskkond (M1)
- kogukonnale tagatud olulisimad eluks vajalikud teenused (eesmärk)
- Eeldused ettevõtluskeskkonna olemasoluks ja uute töökohtade tekkimiseks elanike tööhõive (M2)
- kasutada maksimaalselt ära oma asukohta Euroopa liidu idapiiril (eesmärk)
- tingimused elukestvaks õppeks erinevatele huvigruppidele (M1)
- mitmekesine kultuurielu, kultuuripärandi ning vana-võru ja setu pärimuskultuuri säilimine ning väärtustamine (M1)

Väraska valla arengukava aastateks 2013-2024 eesmärkide kattuvus PVL strateegia eesmärkide ning meetme-eesmärkidega:

- säilitatud elujõuline Seto kultuur (M1)
- võimalused ettevõtluse tekkimiseks ja arenguks (M2)
- atraktiivne puhke- ja turismipiirkond (M3)
- turvaline ja meeldiv elukeskkond (M1)

Mikitamäe valla arengukava aastateks 2012-2019 eesmärkide kattuvus PVL strateegia eesmärkide ning meetme-eesmärkidega:

- meeldiva elukeskkonna loomine (M1)
- ettevõtjasõbraliku keskkonna loomine (M2)
- paremate vaba aja veetmise võimaluste loomine (M1)
- säilitada elujõuline seto kultuur (M1)

12. LISAD

Lisa 1 –Liikmete nimekiri (19.10.2015 seisuga)

Lisa 2 – Strateegiarühma nimekiri

LISA 1. Liikmete nimekiri (19.10.2015 seisuga)

Vald	Organisatsioon	Esindaja	EMTAK
Setomaa vald	Almar Puit OÜ	Margus Alver	02202
	Estviikor OÜ	Kaimar Korde	2401
	Hirvemäe OÜ	Helga Aadli	56101
	Jüri Saar FIE	Jüri Saar	1111
	Katrin Rahusoov FIE	Katrin Rahusoov	86211
	Kimeko OÜ	Aarne Kiviste	77311
	Koolina Nulga Selts MTÜ	Kaidi Kerdt	94992
	Luhamaa Külaselts MTÜ	Volli Kera	94992
	Marmil OÜ	Margus Karro	47111
	Meremäe Kultuuriühing MTÜ	Mikk Kooser	93290
	Mikitamäe Ettevõtjate Klubi MTÜ	Raili Mõttus	94992
	Mikk Kooser FIE	Mikk Kooser	1111
	Miku saaja' MTÜ	Mart Külvik	94999
	Nordangling OÜ	Toomas Mirka	1241
	Rahusoo MTÜ	Sigre Andreson	94992
	Rein Kooser FIE	Rein Kooser	1501
	Sanvaris OÜ	Aivo Toonekurg	46731
	Seto Ateljee-Galerii MTÜ	Evar Riitsaar	94995
	Setomaa Liit MTÜ	Kaja Tullus	94992
	Setomaa Turism MTÜ	Elin Priks	94992
	Setomaa Vallavalitsus	Raul Kudre	84114
	Silver Hüdsi FIE	Silver Hüdsi	77211
	S-O-S OÜ	Margus Timmo	70221
	Taarka Tarõ OÜ	Rieka Hörn	56101
	Toomemäe Talu FIE	Endel Toomemägi	2101
	Verska Mineraalvee OÜ	Toomas Sein	11071
	Vesan OÜ	Galina Liivago	10391
	VIP-Mööbel OÜ	Kalle Kaup	31091
	Väraska Laht OÜ	Taivo Toomas	16101
	Väraska Orienteerumisklubi Peko MTÜ	Ingrit Kala	93121

	Värskä Puit OÜ	Toivo Toonekurg	16101
	Värskä Sanatoorium AS	Vello Saar	86905
	Värskä Südamekodu OÜ	Anti Haugas	87301
	Värskä Vesi AS	Georg Mahla	11071
Räpina vald	A&H Ristpalkmajad OÜ	Heiki Härm	41201
	Aapo Ilves FIE	Aapo Ilves	58111
	Agram Teenused OÜ	Kai Kalberg-Kukk	70221
	Argo Must Koolimaa talu FIE	Argo Must	1501
	Arvuti Traumapunkt OÜ	Silver Püvi	62031
	FIE Vitali Pertsev	Vjatšeslav Pertsev	3111
	Halika Õunatalu OÜ	Lauri Kasvand	1241
	Hobbiton OÜ	Ragner Lõbu	46731
	Kagu Motoklubi MTÜ	Avo Lusbo	93199
	Kagukaar OÜ	Jüri Vaidla	85531
	Kagukoda OÜ	Raivo Nurme	81101
	Kaguring OÜ	Teet Helm	50301
	Kaido Liiv FIE	Kaido Liiv	1131
	Konsulendikeskus MTÜ	Mart Kukk	94119
	Leevakk MTÜ	Kairi Kasearu	94992
	Maaelu Arenduskeskus MTÜ	Timo Varik	96099
	Malle Avarmaa FIE	Malle Avarmaa	1491
	Matrix Puit AS	Urmas Mälberg	16101
	Quality Tourism OÜ	Elina Akvilina Aro	79901
	Rappin Kotus MTÜ	Leo Kütt	94992
	Ruusa Puit OÜ	Tiit Kala	49411
	Räpina Haigla AS	Peeter Sibul	86101
	Räpina Korrakaitse MTÜ	Katrin Satsi	96099
	Räpina Omaalgatus MTÜ	Marge Trumsi	94992
	Räpina Paberivabrik AS	Mihkel Peedimaa	17291
	Räpina Reisid OÜ	Janno Karu	70221
	Räpina Vallavalitsus	Enel Liin	84114
Santex OÜ	Heiki Mäesaar	43222	
Semora OÜ	Signe Zupsmann	55202	
Studem OÜ	Endla Mitt	69109	
Vanaajamaja MTÜ	Mari Kaisel	94992	
Võru vald	Aino Suurmann FIE	Aino Suurmann	1501
	Aller Trading OÜ	Ott Kraak	77399
	Fortis Ager OÜ	Kaire Hakk	13921

	Kaili Kraak FIE	Kaili Kraak	1501
	Karin OÜ	Karin Sabalisk	1501
	Kevväi MTÜ	Aile Mällo	94992
	Kliima talu FIE	Mart Suurmann	1111
	Mäe-Haki talu FIE	Jaanus Hakk	1111
	Orava Maanaiste Selts MTÜ	Tuuli Dolgoshev	94992
	Orava MTÜ	Küllli Pähn	94992
	Schiksal OÜ	Kaidi-Mari Kase	85599
	Vendu Suurmann FIE	Vendu Suurmann	1501
	Võru Vallavalitsus	Ester Valgemäe	84114
Rõuge vald	Andri-Peedo talu OÜ	Linda Pajo	1051
	Kagunurga Arendusklubi MTÜ	Aigar Paas	94995
	Lembit Sikk Pärna talu FIE	Lembit Sikk	1501
	Misso Tehnikaspordi klubi MTÜ	Urmas Peegel	93199
	Nopri talu FIE	Tiit Niilo	1411
	Nopri Talumeierei OÜ	Vilve Niilo	10512
	Rõuge Vallavalitsus	Rein Loik	84114
	Tsiistre Selts MTÜ	Raul Auksmann	94992

Lisa 2 – Strateegiarühma nimekiri (koos kontaktidega)

Nimi	Kontakt
Ingrit Kala	ingrit@setomaa.ee
Jaano Kalder	kalderjaano@hotmail.ee
Jüri Varik	varik@hotmail.ee
Kai Kalberg-Kukk	katariina303@gmail.com
Kai Laanemaa	kai@orava.ee
Kaire Hakk	kaire.hakk@gmail.com
Kairi Kasearu	kairi.kasearu@ut.ee
Katrin Rahu-soov	rahu-soov@gmail.com
Küllli Eichenbaum	kylli.eichenbaum@gmail.com
Leo Kütt	leo@ariabi.ee
Maivi Laar	maivi@setomaa.ee
Marge Trumsi	marge.trumsi@rapina.ee
Margus Karro	marmil.margus@gmail.com
Mari Kaisel	marikaisel@gmail.com
Mart Kylvik	mart.kylvik@emu.ee
Ragner Lõbu	ragner.lobu@gmail.com
Rein Kraak	rein@orava.ee
Riina Sabalisk	riina@orava.ee
Silver Hüdsi	silverhuds@gmail.com
Urmas Peegel	urmas@setomaa.ee
Viivika Kooser	viivika.helmed@gmail.com
Ülle Pärnoja	ylle@setomaa.ee

TÄNAME KÕIKI STRATEEGIARÜHMAS OSALENUID!